

MESTNA KNJIŽNICA KRANJ

Barbara Gasser

**STORITVE ZA RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV V SPLOŠNIH
KNJIŽNICAH: PRIMER ZBIRKE BEREM ZLAHKA V MESTNI
KNJIŽNICI KRANJ**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Kranj, 2024

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

Ime in PRIIMEK: Barbara GASSER

Naslov pisne naloge: Storitve za ranljive skupine uporabnikov v splošnih knjižnicah: primer zbirke Berem zlahka v Mestni knjižnici Kranj

Kraj: Kranj

Leto: 2024

Št. strani: 46

Št. slik: 4

Št. preglednic: 2

Št. prilog: 2

Št. strani prilog: 5

Št. referenc: 31

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Mestni knjižnici Kranj

Mentorica v času strokovnega usposabljanja: Jana Zeni Bešter, Mestna knjižnica Kranj

UDK: 027.6-056.266(497.4Kranj)

Ključne besede: splošne knjižnice, ranljive skupine, posebne zbirke, načrtovanje, knjižnične storitve

Izvleček

Mestna knjižnica Kranj je proti koncu leta 2023 oblikovala delovno skupino za lahko branje, ki se je odločila za vzpostavitev zbirke Berem zlahka po zgledu kompetenčnega centra za lahko branje. V teoretičnem delu naloge so predstavljene smernice IFLA za ranljive skupine uporabnikov in usmeritve za splošne knjižnice pri dostopu do knjižnice in knjižničnih prostorov, za knjižnično zbirko, knjižnično osebje, povezovanje v okolju in prilagoditve spletnih strani. Za pridobivanje vpogleda o trenutni izposoji gradiva za ranljive skupine uporabnikov smo naredili pregled izposoje v dosedanji zbirki Očem prijazen kotiček. S pomočjo spletnih anket, ki smo jih posredovali lokalnim društvom in centrom, smo želeli izvedeti, kakšne so potrebe in želje uporabnikov. Za pomoč pri vzpostavitvi zbirke ter pridobivanju priporočil in izkušenj smo izvedli asinhrono spletne intervjuje z dvema splošnima knjižnicama, ki zbirko Berem zlahka že imata. Izposoja v trenutni zbirki Očem prijazen kotiček je nizka, največje so potrebe po gradivu v lahkem branju. Uporabniki obeh sodelujočih splošnih knjižnic so zadovoljni z zbirko Berem zlahka oziroma Lažje berem. Veliko jim pomenijo prilagojen udoben kotiček za branje, dobre oznake gradiva in oznake do zbirke, na spletno stran Mestne knjižnice Kranj pa bi lahko dodali še opis dostopa do knjižnice in prostorov knjižnice za ranljive skupine uporabnikov.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	SPLOŠNE KNJIŽNICE IN RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV	2
2.1	RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV	2
2.2	SMERNICE ZA RANLJIVEJŠE SKUPINE UPORABNIKOV V SPLOŠNIH KNJIŽNICAH.....	4
2.2.1	Dostop do knjižnice in knjižničnih prostorov.....	5
2.2.2	Knjižnična zbirka.....	7
2.2.3	Knjižnično osebje	9
2.2.4	Povezovanje v okolju in dogodki	10
2.2.5	Prilagojena spletna stran	10
3	MESTNA KNJIŽNICA KRANJ IN STORITVE ZA RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV	11
3.1	DOSTOP.....	12
3.2	KNJIŽNIČNA ZBIRKA.....	13
3.3	KNJIŽNIČNO OSEBJE	13
3.4	DOGODKI IN POVEZOVANJE Z ORGANIZACIJAMI	14
3.5	SPLETNA STRAN.....	17
4	ZBIRKA BEREM ZLAHKA V KOMPETENČNEM CENTRU ZA LAHKO BRANJE IN PRIMERI DOBRE PRAKSE V TUJINI.....	17
4.1	KOMPETENČNI CENTER ZA LAHKO BRANJE.....	17
4.2	PRIMERI DOBRE PRAKSE	20
4.2.1	Bibliothèque Publique d'Information (BPI).....	20
4.2.2	Helsinki Central Library Oodi.....	21
5	RAZISKAVA.....	21
5.1	IZPOSOJA GRADIVA V OČEM PRIJAZNEM KOTIČKU	22
5.2	ANKETA	24
5.2.1	Raziskovalni vzorec in postopek zbiranja podatkov	25

5.2.2	Rezultati ankete	25
5.3	INTERVJU	27
5.3.1	Raziskovalni vzorec in postopek zbiranja podatkov	28
5.3.2	Rezultati intervjujev	28
6	NAČRT VZPOSTAVITVE ZBIRKE BEREM ZLAHKA.....	33
7	RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI.....	39
8	NAVEDENI VIRI IN LITERATURA.....	43

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število enot gradiva v posamezni skupini	23
Tabela 2: Izposoja gradiva v Očem prijaznem kotičku med letoma 2019 in 2024	23

KAZALO SLIK

Slika 1: Potrebe članov anketiranih institucij po vrstah gradiva	26
Slika 2: Razlogi, ki bi člane anketiranih institucij privabili v Knjižnico Globus.....	27
Slika 3: Označevalna tabla zbirke Berem zlahka (Vir: Koroška osrednja knjižnica ..., b. d. č)	35
Slika 4: Piktogrami za označitev omar in knjig (Vir: Koroška osrednja knjižnica ..., b. d. č)	36

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik	VI
Priloga 2: Vprašanja za intervju	IX

ZAHVALA

Za vse usmeritve, nasvete in pomoč pri pripravi pisne naloge za bibliotekarski izpit se zahvaljujem mentorici Jani Zeni Bešter. Zahvala gre tudi sodelavki Damjani Mustar, ki me je seznanila z dejavnostmi Mestne knjižnice Kranj za ranljive skupine uporabnikov in lokalnimi institucijami. Hvala tudi vsem ostalim sodelavkam, ki so mi pri pisanju kakorkoli pomagale. Ne nazadnje pa hvala tudi vsem posameznikom, ki ste sodelovali pri spletni anketi in spletnem intervjuju.

1 UVOD

Knjižnice morajo biti vključujoče in v celoti dostopne vsem ljudem, posebno pozornost pa je treba nameniti ranljivim skupinam uporabnikov. Mestna knjižnica Kranj je osrednja območna knjižnica za območje Gorenjske, največja kulturna ustanova na Gorenjskem in ena najmodernejših knjižnic v Sloveniji. V Knjižnici Globus, ki je osrednja enota Mestne knjižnice Kranj, je bila za ranljive skupine uporabnikov že leta 2018 vzpostavljena posebna zbirka Očem prijazen kotiček, ki pa je od takrat ostala nespremenjena. V Knjižnici Globus so se zato odločili, da bodo sledili zgledu kompetenčnega centra za lahko branje in vzpostavili novo zbirko Berem zlahka. Predmet raziskovanja je vzpostavitev nove zbirke Berem zlahka, pregled dosedanjega delovanja na tem področju v Knjižnici Globus in priprava načrta za novo zbirko.

V teoretičnem delu naloge smo predstavili ranljive skupine uporabnikov kot ciljno skupino, ki jim bo zbirka Berem zlahka namenjena, smernice za delo z njimi v knjižnicah in primere tujih praks. Opisali smo zbirko Berem zlahka v kompetenčnem centru, nato pa tudi zbirke v ostalih splošnih knjižnicah, ki so sledile zgledu kompetenčnega centra za lahko branje. Predstavili smo tudi Mestno knjižnico Kranj in dejavnosti, ki jih ta že ponuja izbranim uporabnikom.

V okviru raziskave smo naredili pregled izposoje v že obstoječi zbirki Očem prijazen kotiček, saj smo predvidevali, da je izposoja nizka in zbirka potrebuje preureditev ter dopolnitev. S spletnimi anketami, pri katerih so sodelovala lokalna društva in centri, smo zbirali informacije o potrebah uporabnikov iz ranljivih skupin, da bi ugotovili, kaj še lahko nudimo potencialnim uporabnikom v lokalnem okolju. Predvidevali smo, da svojim članom že zagotavljajo dostop do potrebnega gradiva, niso pa dobro obveščeni o obstoječi zbirki v Knjižnici Globus. Drugo orodje za zbiranje podatkov je bil asinhroni spletni intervju, ki smo ga po elektronski pošti poslali dvema splošnima knjižnicama, ki že imata vzpostavljeno zbirko Berem zlahka oziroma Lažje berem. Zanimale so nas predvsem izkušnje, ki jih imajo z vzpostavitvijo nove zbirke, zadovoljstvo uporabnikov in njihova priporočila. Sklepali smo, da sta splošni knjižnici z vzpostavitvijo zbirke Berem zlahka bolj približali gradivo ranljivim skupinam uporabnikov. Na podlagi rezultatov raziskave smo oblikovali načrt vzpostavitve nove zbirke Berem zlahka v Knjižnici Globus.

2 SPLOŠNE KNJIŽNICE IN RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV

Agenda 2030, ki so jo leta 2015 sprejele članice Organizacije združenih narodov, med katere spada tudi Slovenija, temelji na vladavini prava in človekovih pravicah. V akcijskem načrtu je predstavljena skupna vizija za boljšo prihodnost in pravičnejši svet za ljudi, članice pa se zavezujejo, da bodo zasledovale cilje trajnostnega razvoja. Pri prizadevanju za izpolnjevanje trajnostnih ciljev so kot pomemben deležnik videne civilnodružbene organizacije. V Agendi 2030 (Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj, 2015, str. 6) je zapisano: »Vsi ljudje, ne glede na spol, starost, raso in narodnost, tudi invalidi, migranti, domorodna ljudstva, otroci in mladi, zlasti tisti v težkih življenjskih okoliščinah, bi morali imeti možnost za vseživljenjsko učenje, ki naj jim pomaga pri pridobivanju znanja in veščin, s katerimi bodo lahko izkoristili priložnosti ter se celovito vključili v družbeno življenje.«

Po pregledu Projekcije EUROPOP2023 in demografske slike Slovenije (Bratuž Ferk, 2023, str. 8), ki jo je Eurostat objavil konec marca 2023, jasno vidimo, da bodo v prihodnosti v Sloveniji vedno večji delež prebivalcev predstavljali starostniki in tuji državljani. Demografske spremembe bodo vplivale tudi na vedno večje potrebe po različnih knjižničnih storitvah, prilagoditvah in oblikovanju knjižničnih storitev glede na družbene spremembe. Splošne knjižnice se bodo morale spremembam prilagoditi in se razvijati, saj morajo zagotavljati svoje storitve celotni družbi in vsem skupinam uporabnikov. Glede na predstavljene podatke lahko predvidevamo, da bo v prihodnosti v splošnih knjižnicah vedno več starejših uporabnikov in tujih državljanov. Posledično bodo potrebe po storitvah za ti dve skupini uporabnikov vedno večje. Veliko starostnikov zaradi slabovidnosti potrebuje večji tisk za branje, medtem ko tuji državljani potrebujejo pomoč pri učenju jezika, pri čemer so jim lahko v veliko pomoč knjige v lahkem branju.

2.1 RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV

V Manifestu o splošnih knjižnicah 2022 (IFLA/UNESCO Manifest ..., 2023, str. 1–3) je zapisano, da so uporabnikom storitve splošne knjižnice na voljo po načelu enakega dostopa za vse. Splošne knjižnice morajo uporabnikom, ki ne morejo uporabljati rednih storitev (jezikovne manjšine, osebe v bolnišnicah ali zaporih, osebe z oviranostmi, pomanjkljivim digitalnim ali računalniškim znanjem), zagotavljati prilagojene storitve in gradiva. V knjižnici morajo vse

starostne skupine najti gradivo, ki ustreza njihovim potrebam. Knjižnične storitve morajo biti torej prilagojene potrebam zapostavljenih ljudi, kot so uporabniki s posebnimi potrebami, večjezične skupnosti in avtohtoni prebivalci v skupnosti. Omogočene morajo biti tudi storitve knjižnice izven zidov za vse, ki knjižnice ne morejo fizično obiskati.

Posebno pozornost morajo torej knjižnice in knjižničarji nameniti ranljivim skupinam uporabnikov. Med slednje po navadi umeščamo osebe, ki imajo določene omejitve zaradi različnih razlogov. Glede na navedbo v Strokovnih priporočilih in standardih za splošne knjižnice (2018, str. 47) v kategorijo ranljivih skupin uporabnikov v knjižnicah sodijo prebivalci s posebnimi potrebami, slabše pismeni, socialno-ekonomsko prikrajšani, priseljenci, begunci, etične skupine, brezposelni, brezdomci itd. Sekcija za knjižnične storitve za osebe s posebnimi potrebami (angl. The Section for Library Services to People with Special Needs) promovira enak dostop do knjižničnih storitev za vse ljudi in se osredotoča na tiste osebe, ki zaradi svojih življenjskih razmer in/ali telesnih, duševnih ali kognitivnih motenj ne morejo dostopati do knjižničnih storitev. V te skupine spadajo (Library services ..., 2018, str. 2): ljudje v bolnišnicah; ljudje v zaporih; osebe v domovih za starejše; ljudje v negovalnih ustanovah; ljudje z gibalno oviranostjo; osebe, ki so gluhe, naglušne ali gluhoslepe; osebe z disleksijo; osebe z demenco; ljudje z duševnimi ali kognitivnimi invalidnostmi in brezdomci. Vsem skupinam uporabnikov morajo knjižnice zagotoviti dostop do potrebnega gradiva in drugih prilagojenih storitev knjižnice. Če posplošimo, so torej ranljive skupine uporabnikov v knjižnicah, ki jih lahko izluščimo iz navedenih skupin: ljudje z oviranostmi (duševnimi ali fizičnimi, invalidi, gluhi in naglušni, slepi ali slabovidni), starostniki (osebe z demenco), osebe z disleksijo, brezdomci in tuji državljani. Na območju Gorenjske ni zaporov, zato zaporniki kot možni uporabniki knjižnice niso posebej izpostavljeni. V nadaljevanju izpostavljamo značilnosti ranljivih skupin uporabnikov:

a) Dislektiki

Eno izmed ranljivih skupin uporabnikov v splošnih knjižnicah predstavljajo osebe z disleksijo. British Dyslexia Association (2010) disleksijo definira kot specifično učno težavo, ki prizadene predvsem bralne in pisne sposobnosti. Pri disleksiji gre za drugačen način procesiranja informacij. Osebe z disleksijo imajo lahko težave pri obdelavi in pomnjenju informacij, ki jih vidijo in slišijo, kar lahko vpliva na njihovo učenje in pridobivanje pismenosti. Disleksija lahko vpliva tudi na druga področja, kot so organizacijske sposobnosti.

b) Starostniki

World Health Organization (WHO) določa, da v skupino starejših spadajo ljudje, stari šestdeset let ali več, v kategorijo najstarejših pa stari nad osemdeset let. Upoštevati je treba, da lahko starejši ljudje z leti pridobivajo duševne in fizične omejitve, ki lahko vodijo v slabše zdravje, posledično pomenijo zmanjšanje telesne moči in energije, omejeno mobilnost, zmanjšano duševno sposobnost (slabši spomin in koncentracija, demenca) in včasih problem osamljenosti. Starejši tudi pogosteje kot mlajši ljudje trpijo za depresijo. Cilj učinkovitih knjižničnih storitev za starejše bi moralo biti zagotavljanje branja in knjižničnega gradiva, ki kompenzira fizične in duševne omejitve, dopolnjuje specifične terapije ali dejavnosti in ustreza različnim stopnjam bralne sposobnosti (IFLA Guidelines for libraries serving ..., 2004, str. 37–38).

c) Osebe z oviranostmi

Združeni narodi (ZN) uvrščajo med invalide osebe s telesnimi, senzoričnimi ali duševnimi okvarami. Nadalje razlikujejo med izrazoma »invalid« in »hendikapirani«. Okvare so motnje na ravni organov, na primer slepota, gluhost, paraliza. Hendikepiranost je pomanjkljivost, ki je posledica invalidnosti. Zagotavljanje knjižničnih storitev tako raznoliki skupini je eden najzahtevnejših podvigov na tem področju. Kajti invalidi ne predstavljajo le množice z izrazito različnimi okvarami in različnimi stopnjami prizadetosti, temveč tudi vsako starostno skupino – od otroštva do starosti (IFLA Guidelines for libraries serving ..., 2004, str. 39–40).

č) Brezdomci

Brezdomstvo predstavlja svetovni izziv za milijone ljudi. Knjižnice si lahko kot del skupnosti prizadevajo ublažiti posledice brezdomstva in revščine. Brezdomce lahko razdelimo v tri kategorije: osebe brez nastanitve; osebe, ki živijo v začasnih ali kriznih nastanitvah; ter osebe, ki živijo v zelo neustreznih in/ali nevarnih namestitvah. Knjižnica jim lahko z dostopom do zbirke in izobraževalnih storitev pomaga pri iskanju zaposlitve ter vključevanju v življenje skupnosti (IFLA Guidelines for library services to people ..., 2017, str. 16–18).

2.2 SMERNICE ZA RANLJIVEJŠE SKUPINE UPORABNIKOV V SPLOŠNIH KNJIŽNICAH

V 16. členu Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001) je predpisano, da splošne knjižnice zagotavljajo storitve in organizirajo dejavnosti za skupine prebivalcev s posebnimi potrebami in za otroke, mladino ter odrasle. Pri razvijanju in načrtovanju svojih storitev splošne knjižnice

sledijo standardom in strokovnim priporočilom za splošne knjižnice. Smernice za ranljivejše skupine uporabnikov se nanašajo na prostor, knjižnično zbirko, knjižnične delavce in organiziranje dejavnosti ter vključevanje v družbo, ki je ena od pomembnih vlog knjižnice.

Smernice, po katerih se lahko knjižnice zgledujejo pri načrtovanju knjižnice in njenih storitev za ranljivejše skupine uporabnikov in iz katerih so tudi zbrani napotki in nasveti v nadaljevanju naloge, so naslednje: IFLA smernice za knjižnice, ki oskrbujejo bolnišnične paciente, starejše in invalide v ustanovah za dolgotrajno oskrbo (IFLA Guidelines for libraries serving ..., 2004); IFLA smernice za knjižnične storitve za gluhe in gluhoneme (Day, 2004); Dostop do knjižnic za osebe z oviranostmi – kontrolni seznam (Irvall in Skat Nielsen, 2005); IFLA smernice za gradivo v lahkem branju (Nomura idr., 2010); IFLA smernice za knjižnične storitve za osebe z disleksijo (IFLA Guidelines for library services to persons ..., 2014); IFLA smernice za knjižnične storitve za brezdomce (IFLA Guidelines for library services to people ..., 2017) in IFLA Smernice za dostop do knjižnic za uporabnike z oviranostmi – kontrolni seznam (Irvall in Skat Nielsen, 2015). Glede na pregled smernic za ranljive skupine uporabnikov smo v nadaljevanju razdelili smernice, ki se nanašajo na dostop do knjižnice in knjižničnih prostorov. Sledijo prilagoditve knjižnične zbirke in vrste gradiva za posamezno skupino ranljivih uporabnikov in bralnih pripomočkov, predlagane kompetence knjižničnega osebja za delo z ranljivimi skupinami uporabnikov ter organiziranje različnih dejavnosti in dogodkov v okolju.

2.2.1 Dostop do knjižnice in knjižničnih prostorov

Prvi pogoj, ki mu morajo knjižnice zadostiti, je ta, da imajo uporabniki iz ranljivih skupin dostop do knjižnice in knjižničnih prostorov. V 9. členu Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (2010) je določeno, da je pri dostopnosti do uporabe javnih objektov prepovedana diskriminacija zaradi invalidnosti in da se opravijo prilagoditve javnih objektov z ustreznimi tehničnimi prilagoditvami in napravami, zvočnimi in svetlobnimi indikatorji ter pisnimi informacijami. Invalidom se mora zagotavljati dostop do vključujočega izobraževanja na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje (Zakona o izenačevanju možnosti invalidov, 2010, 11. člen). Pri načrtovanju ustrezne knjižnične zgradbe in prostora (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2018, str. 15) je pomembno, da so tako okolica kot tudi prostori knjižnice dostopni uporabnikom z različnimi oblikami oviranosti. V dokumentu IFLA smernice za dostop do knjižnic za uporabnike z oviranostmi (Irvall in Skat Nielsen, 2015) je natančneje določeno,

na kakšen način jim mora biti omogočen dostop, katere vrste nosilcev mora knjižnica nuditi za določeno skupino uporabnikov, kakšna mora biti usposobljenost knjižničnega osebja in kako mora potekati povezovanje v okolju oziroma sodelovanje z organizacijami, ki sodelujejo s ciljno skupino uporabnikov.

Zunaj knjižnice bi morale biti uporabnikom z oviranostmi omogočeno, da lahko sami varno in enostavno dostopajo do knjižnice. Blizu vhoda jim morajo biti na voljo parkirna mesta, ki so posebej označena, enostavne berljive usmerjevalne table, pot do vhoda mora biti neovirana in osvetljena, na vhodu mora biti nedrseča podlaga, ustrezna klančina pa ob stopnicah z ograjo, na obeh straneh stopnic morata biti ograja in domofon, prilagojen gluhim uporabnikom. Na vhodnem območju mora biti uporabnikom na vozičku, z berglami ali hojico in slepim uporabnikom s palico omogočen neoviran vstop v knjižnico. Pri vhodnih vratih mora biti dovolj širok prostor, da je možno obračanje invalidskega vozička, pred vhodom pa zaradi lažjega dostopa osebam na invalidskem vozičku ne smejo biti stopnice. Za osebe z okvaro vida morajo biti na steklenih vratih opozorilni znaki, stopnišča pa označena s kontrastnimi barvami. Do dvigal morajo uporabnike voditi usmerjevalne table s piktogrami, dvigala pa morajo biti opremljena z gumbi in oznakami v Braillovi pisavi, govornimi navodili in dobro osvetljena. Osebam na invalidskem vozičku morajo biti na voljo stikalo za avtomatska vrata in gumbi v dvigalih ter dostop do gradiva. Zahteve kontrolnega seznama v IFLA smernicah za uporabnike z oviranostmi so usmerjevalne table s piktogrami, ki so razumljive in enostavno berljive, tudi za usmerjanje na lokacijo toaletnega prostora za uporabnike z oviranostmi. Uporabniki morajo imeti neovirane prehode med policami. Izposojevalni pulti morajo biti prilagodljivi, uporabnikom morajo biti dostopne samopostrežne naprave za izposajo in vračilo gradiva, za osebe z oviranostmi in starejše osebe pa morajo biti na voljo tudi sedeži pri izposojevalnih pultih in pri referenčni ter informacijski službi (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 8–10).

Za opozarjanje gluhih in naglušnih Day (2004, str. 17) predlaga, da bi morale knjižnice namestiti vidne opozorilne signale v primeru težav in nujnih primerov. Ker gluhi ne morejo slišati zvočnih signalov, kot so požarni alarmi, ozvočenje in varnostne alarmne naprave, je nujno, da knjižnice namestijo vidne sisteme za opozarjanje svojih gluhih strank za obvestila in nujne primere. Takšni sistemi bi morali vključevati dodatek utripajočih luči ali drugih ustreznih vizualnih signalov povsod in vedno, ko se pojavi zvočni signal.

2.2.2 Knjižnična zbirka

V Strokovnih priporočilih in standardih za splošne knjižnice za obdobje 2018–2028 (2018, str. 36–37) je opredeljena knjižnična politika upravljanja knjižnične zbirke, v kateri knjižnica določi, da zbirka vsebuje raznovrstno gradivo, ki je namenjeno vsem starostnim skupinam, odraža raznolikost lokalne skupnosti in se odziva na njihove potrebe in interese. Vsebina posameznih področij knjižnične zbirke se oblikuje tudi glede na ciljno skupino. Ena izmed kategorij knjižnične zbirke, ki jih splošna knjižnica mora imeti, je gradivo za uporabnike s posebnimi potrebami, ki predstavljajo večji del ranljivih skupin uporabnikov v knjižnicah. Področje knjižnične zbirke se lahko oblikuje glede na ciljne skupine, njihovo raven predznanja oziroma njihove bralne zmožnosti.

V dokumentu IFLA smernice za dostop do knjižnic za uporabnike z oviranostmi (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 11) so zahteve kontrolnega seznama, da je uporabnikom na voljo oddelek z zvočnimi knjigami in ostale vrste gradiva za osebe z bralnimi težavami. Do navedenega oddelka naj vodi barvna taktilna črta (priporoča se rumena barva) in enostavne razumljive usmerjevalne table. Na tem oddelku mora biti udoben in primerno osvetljen prostor za sedenje. Na oddelku za osebe z bralnimi težavami, okvarami sluha in drugimi oviranostmi mora biti gradivo ustrezno označeno.

Fizični prostor za ranljive skupine uporabnikov torej potrebuje (Irvall in Skat Nielsen, 2005, str. 68): osrednji oddelek z različnimi vrstami gradiva za osebe iz ranljivih skupin uporabnikov (zvočno gradivo in drugo) z jasnimi in lahko berljivimi znaki s piktogrami; police, dosegljive z invalidskega vozička; bralne in računalniške mize različnih višin po vsej knjižnici; stole s čvrstimi nasloni za roke in stole, primerne za starejši in invalide; nastavljivo mizo in udobno sedežno garnituro s svetlo bralno lučko za osebe z bralnimi težavami; opremo in pripomočke za branje za različne skupine. Med knjižnimi policami morajo biti neovirani prehodi, požarni alarmi pa mora biti tako slušni kot tudi vidni. Osebe mora biti usposobljeno za pomoč v nujnih primerih. Invalidom mora biti na voljo stranišče za invalide. Knjižnica mora imeti tudi sistem z indukcijsko zanko za naglušne osebe. Del zbirke so tudi določene prilagojene računalniške delovne postaje. Kot je navedeno v IFLA smernicah za bolnišnične paciente, starejše in invalide (IFLA Guidelines for libraries serving ..., 2004, str. 39), je za starejše uporabnike primerno gradivo s povečanim tiskom, besedilo z dodatnim razmikom med vrsticami in gradivo v lahkem

branju. Zbirke za osebe z oviranostmi morajo zagotavljati gradivo v ustreznih formatih, in sicer (IFLA Guidelines for libraries serving ..., 2004, str. 40–41):

- Za slabovidne so to: knjige v brajici; zvočne knjige in časopisi, ki bodo zagotavljali aktualne novice; knjige s povečanim tiskom; knjige z večjim razmikom med vrsticami; bralni stroj Kurtzweiler¹, različne vrste glasbe; Braillov tiskalnik ali pisalni stroj; pripomočki za branje, kot so povečevalna stekla in video lupe.
- Za slabovidne otroke so to: igrače in drugi predmeti, ki se jih lahko dotaknejo in jih otipajo; Braillove knjige, ki jih spremljajo povezani tridimenzionalni predmeti in ure Braillovih zgodb.
- Za naglušne so to: televizija s podnapisi, zlasti z informativnimi postajami; videoposnetki s podnapisi, vključno s skupinskimi predvajanji filmov s podnapisi.
- Za kognitivno ovirane so to: primerne lahko berljive knjige; posebej prilagojene zvočne knjige, na primer za afazike²; knjige, ki se berejo počasneje; videofilmi s preprostimi zapleti; slikanice; preproste igre; prilagojene igrače, kot so invalidske lutke in punčke za učenje socialnih in kognitivnih veščin; različne igre.

V dokumentu IFLA smernice za knjižnične storitve za osebe z disleksijo (IFLA Guidelines for library services to persons ..., 2014), je navedeno, da je razmišljanje in učenje s pomočjo slik in ne samo prek besed za osebe z disleksijo in/ali drugimi motnjami branja veliko hitrejše in lažje. Zato je zbiranje knjig s slikami, stripi in grafičnimi romani pomembno, saj jim s tem zagotovimo ustrezne knjige. Priporočljiva je uporaba lahko berljivih znakov, piktogramov in jasno prepoznavnih oznak na policah. Gradivo za dislektike naj bo postavljeno tako, da je naslovnica knjige obrnjena proti uporabniku, saj je osebam z disleksijo morda težko brati postrani (hrbtišče knjige). Priporoča se uporaba piktogramov, ki osebam z disleksijo olajšajo iskanje gradiva.

Vse gradivo bi moralo biti dostopno vsem uporabnikom. Za uporabnike z oviranostmi naj bi bile v knjižnici na voljo naslednje vrste nosilcev (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 12):

- avdio gradivo (zvočne knjige, časniki in periodične publikacije);
- knjige v brajici oziroma v Braillovi pisavi;

¹ Je bralni pripomoček za slepe in slabovidne; stroj za branje, ki pretvori tisk v govor.

² So osebe z govorno motnjo, ki težko komunicirajo, govorijo in razumejo jezik. Afazija se razvije kot posledica možganske poškodbe.

- video gradivo s podnapisi in/ali znakovnim jezikom (video/DVD);
- knjige s povečanim tiskom;
- elektronske knjige;
- knjige v lahkem branju in
- taktilne slikanice.

Različne podporne tehnologije in bralni pripomočki v knjižnicah lahko ranljivim skupinam uporabnikov omogočijo oziroma nudijo pomoč pri branju. Na oddelku za ranljive skupine uporabnikov so poleg gradiva (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 11) navedeni bralni pripomočki: lupa, lupa z vgrajeno lučko, elektronski bralnik ali telulupa, oprema, potrebna za uporabo zvočnih knjig (CD-predvajalnik, DAISY-predvajalnik ali druga oprema) ter računalniki, prilagojeni za uporabnike z bralnimi in kognitivnimi oviranostmi. Računalniki in dodatna oprema morajo biti prilagojeni ciljni skupini uporabnikov (tipkovnica ali prevleke za uporabnike z gibalnimi oviranostmi, programska oprema za branje, povečavo, programska oprema za črkovanje za uporabnike z disleksijo).

2.2.3 Knjižnično osebje

Poleg knjižnične zbirke in prostorov knjižnice (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2018, str. 48) je pomembno knjižnično osebje, ki potrebuje ustrezna znanja in veščine za komunikacijo z osebami s posebnimi potrebami. Med posebne kompetence knjižničnega osebja se vključuje tudi poznavanje družbenih razmer in problematike izključenosti ali nevklučenosti ranljivih skupin v lokalno skupnost, komunikacijske spretnosti za delo z njimi in poznavanje potreb priseljencev. Zahteve kontrolnega seznama v IFLA smernicah za uporabnike z oviranostmi (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 910) so tudi, da je knjižnično osebje seznanjeno z različnimi vrstami oviranosti in možnostmi prilagajanj storitev, možnostmi izposoje gradiva, ki ga potrebujejo iz drugih knjižnic. Knjižnično osebje mora biti v primeru nevarnosti usposobljeno za pomoč uporabnikom z oviranostmi. Knjižničarji morajo znati svetovati uporabnikom pri uporabi računalnikov. Odgovornost vodstva je (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 14), da poskrbi za ustrezen dostop do knjižnice in določi osebo oziroma zaposlenega, ki je posrednik med knjižnico in organizacijami, ki so podpora uporabnikom z oviranostmi. Za ustrezne prilagoditve prostora, gradiva in storitev knjižnice se izbrana oseba

oziroma zaposleni pogovori z uporabniki z oviranostmi in druge zaposlene redno obvešča o knjižničnih storitvah za ranljivo skupino uporabnikov.

2.2.4 Povezovanje v okolju in dogodki

Splošne knjižnice imajo pomembno vlogo pri vključevanju prebivalcev – zlasti ranljivih skupin – v družbeno življenje. Z ustreznimi prostori, dogodki, odnosom osebja in ustreznim izborom knjižničnega gradiva povezujejo prebivalce v lokalni skupnosti ter v uporabo storitev knjižnice vključujejo osebe s posebnimi potrebami (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2018, str. 47). Med zahteve kontrolnega seznama v IFLA smernicah za uporabnike z oviranostmi (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 1418) spadajo tudi posebne storitve. Osebam s težavami pri branju knjižnica izvaja redna svetovanja, storitve na domu za uporabnike, ki sami niso sposobni obiskati knjižnice, storitve v domovih za ostarele in storitve branja za uporabnike z bralnimi oviranostmi (prilagojeno knjižnično gradivo, skeniranje za branje na računalniku). Za posameznike ali skupine uporabnikov s posebnimi potrebami bi knjižnice morale organizirati vodene ogled po knjižnici. Knjižnica oblikuje projekte, h katerim povabi organizacije za osebe z oviranostmi in z njimi izmenjuje ideje. Znotraj knjižnice načrtuje aktivnosti za ozaveščanje javnosti o oviranosti (npr. razstave), organizira sestanke in konference o oviranosti, pripravi zabave za uporabnike z oviranostmi (za otroke in odrasle) in stojnice z informacijskim gradivom.

2.2.5 Prilagojena spletna stran

Informacije o knjižnici in storitvah bi morale biti prilagojene tudi za uporabnike z oviranostmi. Strategije, standarde in vire za dostopnost spleta za osebe z oviranostmi najdemo na spletni strani: <https://www.w3.org/WAI/>.

Uporabnikom s težavami branja je treba informacije zagotoviti tudi preko knjižnične spletne strani in kataloga, s pomočjo povečave in bralnikov zaslonske slike v kombinaciji s sintetičnim govorom. Besedilo in grafika morata biti razumljiva, logična, brez uporabe barv in s pisnimi razlagami za vizualno ali avdio vsebino. Pri oblikovanju spletne strani se lahko posvetujemo tudi z nacionalno knjižnico za slepe (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 17). Primer spletne strani za ranljive skupine uporabnikov ima Narodna in univerzitetna knjižnica, ki ima na svoji spletni

strani (Narodna in univerzitetna knjižnica, b. d.) podatke o vpisu v knjižnico za to skupino uporabnikov, opis prilagojenega dostopa do knjižnice, navedene informacije o dostopu do knjižničnih prostorov in informacije o dostopu do gradiva. Navedeni so tudi kontakti, kamor se lahko uporabniki obrnejo v primeru vprašanj.

3 MESTNA KNJIŽNICA KRANJ IN STORITVE ZA RANLJIVE SKUPINE UPORABNIKOV

Mestna knjižnica Kranj se od leta 2017 ponaša s sloganom »Hiša razgledov« in uporabnikom ponuja 451.104 enot gradiva; od tega je 102.120 enot v krajevnih knjižnicah (Mestna knjižnica Kranj, 2024). Od leta 2003 je osrednja območna knjižnica za območje Gorenjske. Vsebinsko je knjižnica povezana s splošnimi knjižnicami na Jesenicah, v Radovljici, Škofji Loki in Trzinu. Kot osrednja območna knjižnica ostalim knjižnicam zagotavlja povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva in informacij, nudi strokovno pomoč knjižnicam s svojega območja, kar zajema tudi sodelovanje pri načrtovanju razvoja informacijskega sistema. Odgovorna je za koordinacijo upravljanja z domoznanskim gradivom in skrbi za usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja.

Knjižnica Globus, osrednja enota Mestne knjižnice Kranj, se od leta 2011 nahaja v nekdanji veleblagovnici Globus in v letu 2023 je imela 18.243 aktivnih članov (Mestna knjižnica Kranj, 2024). V Knjižnici Globus in krajevnih knjižnicah obstaja drugačen način označevanja postavitve gradiva kot v drugih slovenskih splošnih knjižnicah, saj so namesto številčnih oznak UDK besedilne oznake, širša tematska območja so razdeljena na skupine, te pa na podskupine. V Knjižnici Globus je zasnova regalov in sedežnih elementov šesterokotna, kar izhaja iz naravnih struktur satovja. Knjižnica Globus je avtomatizirana; uporabniki si lahko sami izposojajo in vračajo gradivo na knjigomatih. V prvem nadstropju se nahajajo otroški in mladinski oddelek ter oddelek za glasbo in film, mladinska soba in dvorana za prireditve. V drugem nadstropju se nahajajo oddelek za odrasle, čitalnica, računalniška soba in gorenjska soba. V Knjižnici Globus v obdobju od septembra do maja potekajo razne prireditve. Slednje so razdeljene na tematske sklope in razdeljene glede na skupino uporabnikov, torej za odrasle uporabnike in otroke.

Poleg osrednje enote v Kranju v knjižnično mrežo Mestne knjižnice Kranj spadajo tudi naslednje krajevne knjižnice – Stražišče, Cerklje na Gorenjskem, Šenčur, Preddvor, Naklo,

Jezerko – in potujoča knjižnica s premičnimi zbirkami. Gradiva v lahkem branju krajevne knjižnice nimajo, prav tako ne gradiva v Braillovi pisavi (razen par slikanic) in znakovnem jeziku, otroško gradivo, primerno za dislektike, je označeno s posebno nalepko, so pa uporabnikom na voljo nekatere zvočne knjige, in sicer prek aplikacije Audibook. V krajevnih knjižnicah ni pripomočkov za branje in ni niti posebnih oznak za označitev poti do knjižnic. V nekaterih krajevnih knjižnicah je dostop za uporabnike z oviranostmi otežen, saj do knjižnice vodijo stopnice in ni dvigala (Jezerko, Stražišče), ostale krajevne knjižnice imajo dvigalo (Cerklje, Naklo) ali pa so njihovi prostori v pritličju (Preddvor, Šenčur). Razmaki med posameznimi policami so v vseh knjižnicah primerni tudi za osebe na invalidskem vozičku. V večini krajevnih knjižnic gradivo za uporabnike iz ranljivih skupin ni posebej izpostavljeno, razen povečani tisk v Krajevni knjižnici Naklo.

Mestna knjižnica Kranj pri svojem delovanju upošteva IFLA smernice za uporabnike iz ranljivejših skupin (Day, 2004; IFLA Guidelines for libraries serving ..., 2004; IFLA Guidelines for library services to persons ..., 2014; IFLA Guidelines for library services to people ..., 2017; Irvall in Skat Nielsen, 2005; Nomura idr., 2010), Strokovna priporočila in standarde za splošne knjižnice (2018) ter sledi strateškemu ciljem razvoja splošnih knjižnic, ki so določeni v Strategiji razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027 (2022). Za uporabnike z oviranostmi zagotavlja ustrezen dostop, knjižnično zbirko, usposobljeno knjižnično osebje in organizira različne dogodke ter se povezuje z različnimi organizacijami. Za uporabnike z evropsko invalidsko kartico, brezposelne, azilante in begunce je članstvo v Mestni knjižnici Kranj brezplačno.

3.1 DOSTOP

Knjižnica Globus nima lastnega parkirišča, v bližini sta na voljo plačljivo parkirišče in javni prevoz, uporabnikom z oviranostmi je namenjeno eno parkirno mesto. Omogočen je dostop prek klančine, na vhodu v knjižnico je dovolj prostora za osebe na invalidskem vozičku, prav tako na prehodu med policami. Knjižnica se nahaja v treh nadstropjih, do vseh prostorov knjižnice lahko uporabniki z oviranostmi dostopajo z dvigalom ali po stopnicah. V dvigalu se nahajajo diktafon in tipke za slepe ter slabovidne, v drugem nadstropju je stranišče za invalide. Gradivo za ranljive skupine uporabnikov je postavljeno na nižjih policah. Krajevne knjižnice imajo urejena brezplačna parkirišča za uporabnike in javni prevoz.

3.2 KNJIŽNIČNA ZBIRKA

V Knjižnici Globus je bila leta 2018 vzpostavljena zbirka Očem prijazen kotiček, namenjena ranljivi skupini uporabnikov. Pogoje za vzpostavitev zbirke je knjižnica dobila šele s selitvijo v nove prostore, ki poleg samega prostora ponujajo tudi neoviran dostop do gradiva za uporabnike z oviranostmi. Zbirka Očem prijazen kotiček je sestavljena iz naslednjih skupin: revije slepi in slabovidni (zvočno gradivo), Braillova pisava, povečani tisk, zvočne knjige, revije gluhi in naglušni, stripi in znakovni jezik. Skupina »stripi« je namenjeno gluhim in naglušnim; ker nekateri ne poznajo besed, ne znajo brati, vsi tudi ne poznajo znakovnega jezika, zato so stripi primerno gradivo za to skupino. Poleg gradiva so uporabnikom na voljo tudi pripomočki za branje. Uporabniki lahko za branje uporabljajo (Mestna knjižnica Kranj, b. d. a): elektronsko povečevalo SmartView Xtend; komplet lup Ergo Line z nastavki Ergo Base; predvajalnik zvočnih knjig, posnetih v formatu DAISY; prenosno elektronsko povečevalo PocherViewer in samodejni čitalnik myReader. Za poslušanje zvočnih knjig si lahko izposodijo slušalke, dislektiki si lahko pri branju pomagajo tudi z bralnimi ravnili. Pripomočki se trenutno nahajajo ob zbirki Očem prijazen kotiček ali pa jih uporabniki dobijo na informacijah (lupe).

3.3 KNJIŽNIČNO OSEBJE

Za sodelovanje z ranljivimi skupinami uporabnikov je v Knjižnici Globus zadolžena ena zaposlena z Oddelka za prireditve. Redno se izobražuje na tem področju in povezuje z lokalnimi društvi, kjer pridobiva izkušnje neposredno ob stiku z uporabniki in strokovnimi delavci. Pri svojem delu poudarja občutek za delo z ljudmi, veliko ji pomenijo komunikativnost, empatija, pristop in poznavanje različnih oviranosti. Enkrat mesečno se udeležuje izobraževanj v različnih društvih (npr. Centru Korak), ki jih vodijo strokovni delavci v društvih in centrih. Poleg lastnega izobraževanja v zadnjih letih organizira tudi redna izobraževanja za vse zaposlene. Izobraževanja se nanašajo na pridobivanje znanja za delo z uporabniki iz ranljivih skupin: gluhi in naglušni, slepi in slabovidni, avtisti, osebe z demenco, osebe s kognitivnimi ali duševnimi invalidnostmi.

3.4 DOGODKI IN POVEZOVANJE Z ORGANIZACIJAMI

Knjižnica Globus je demenci prijazna točka (Mestna knjižnica Kranj, b. d. b) in z Združenjem za pomoč pri demenci (Spominčica – Alzheimer Slovenija) prispeva k širšemu ozaveščanju o tem, kaj je demenca, in kako pristopati osebam z demenco. Sodeluje z inštitucijami, ki se ukvarjajo z osebami z demenco, to so Zdravstveni dom Kranj, Center za socialno delo Kranj, Center za krepitev zdravja, Ljudska univerza Kranj in Dom upokojencev Kranj. Za preprečevanje demence Knjižnica Globus že več let v dopoldanskem času organizira črkovno družabno igro Razgibajmo možgane s Scrabblom, ki jo obiskuje približno deset starejših uporabnikov tedensko. Knjižnica sodeluje, obeležuje in se udeležuje raznih vseslovenskih akcij za osveščanje širše javnosti, kot so Sprehod za spomin (demenca), Podari čas, polepšaj dan (starejši), dan bele palice (slepi in slabovidni) in Evropski dan gluhoslepih.

V drugem nadstropju Knjižnice Globus je pri območju Zdravje postavljen Zdravstveni kotiček. V njem organizirajo dogodke, kot so predstavitve različnih društev (npr. Društvo za ledvična obolenja, sladkorni bolniki, SVIT, Rdeči križ itd.) in delavnice na temo duševnega zdravja. Knjižnica tesno sodeluje s Centrom za krepitev zdravja, v njej organizirajo predavanja za uporabnike in zaposlene. V septembru 2024 so v knjižnici organizirali predavanja in delavnice na temo demence. Delavnice Tehnike sproščanja so zanimive tako za uporabnike z oviranostmi kot tudi za zaposlene v knjižnici.

Za tujce so v knjižnici organizirani brezplačni tečaji slovenskega jezika z naslovom Spoznajmo slovenski jezik, ki potekajo od oktobra do maja, in sicer enkrat tedensko. Edini pogoj za vpis na tečaj je članstvo v knjižnici. Vsak teden tečaj izvajajo za dve skupini udeležencev, vsa mesta tečaja so vedno polna. Namen delavnice je pomoč tujcem pri lažjem vključevanju v družbo in pripravi na izpit iz slovenskega jezika. Knjižnica Globus sodeluje tudi s Centrom za socialno delo Gorenjska (enota Kranj), ki v prostorih knjižnice izvaja delavnice in predavanja za trajno nezaposljive občane. V letu 2023 je knjižnica v sodelovanju z Zavodom Risa organizirala delavnico 20 minut za lahko branje, namenjeno strokovni javnosti in zaposlenim. Knjižnica svojim članom, ki zaradi določenih razlogov ne morejo prihajati vanjo, omogoča dostavo gradiva na dom. Izvaja tudi osnovna računalniška usposabljanja, ki se jih udeležujejo večinoma starejši uporabniki.

Knjižnica Globus se povezuje z različnimi lokalnimi društvi, katerih del so ranljive skupine uporabnikov, in sicer: Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Kranj, Dom upokojencev Kranj, Dom starejših občanov Preddvor, Center Korak, Varstveno delovni center Kranj, Auris Kranj, Center za Downov sindrom Kranj, Sonček – gorenjsko društvo za cerebralno paralizo, Sožitje Kranj, Osnovna šola Helena Puhar Kranj, Kranjski vrtci in enota Mojca ter razvojni oddelek Mojca in Ljudska univerza Kranj. Knjižnica za omenjene organizacije oziroma v sodelovanju z njimi organizira različne storitve in dogodke za ranljive skupine uporabnikov:

– Dom upokojencev Kranj in Dom starejših občanov Preddvor

V Domu upokojencev Kranj in Domu starejših občanov Preddvor knjižničarke ali prostovoljci od oktobra do junija izvajajo bralna srečanja. Bralno srečanje poteka na tedenski ravni (ena ura). V Domu upokojencev Kranj je starejšim na voljo tudi premična zbirka gradiva.

– Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Kranj

Člani društva so slepe in slabovidne osebe. V Knjižnici Globus vsako leto pripravijo literarni večer in razstavo likovnih del. Vsak teden potekajo individualna bralna srečanja s slepo uporabnico. Pred leti je bralno srečanje potekalo v knjižnici, sedaj pa poteka preko Skypa. Znotraj društva je organiziran literarni krožek in izbran je zaposleni, ki skrbi za kulturo, kamor sodi tudi branje uporabnikom.

– Center Korak

V Centru Korak skrbijo za osebe s pridobljeno možgansko poškodbo. V dvorani knjižnice enkrat letno pripravijo literarni dogodek. V zdravstvenem kotičku imajo celo leto prostor za promocijo svojega delovanja; pisni promocijski material je na voljo vsem uporabnikom. Center Korak knjižničarka obiskuje trikrat tedensko, saj vodi tri bralne skupine, ki jih obiskujejo osebe z različnimi stopnjami poškodbe glave. Gre za rehabilitacijski program, saj se nekateri udeleženci ponovno učijo govoriti ali imajo različne težave s komunikacijo. Na srečanjih berejo, se pogovarjajo o prebranem, preverjajo razumevanje prebranega in podobno.

– Varstveno delovni center Kranj (VDC)

Člani VDC-ja so odrasle osebe z motnjami v duševnem in telesnem razvoju. Knjižnica v centru enkrat mesečno vodi bralno skupino, ki se je udeležuje več kot petnajst oseb. Prav tako enkrat letno pripravi literarni dogodek in predstavitev svoje dejavnosti.

– Auris Kranj

Auris Kranj je medobčinsko društvo gluhih in naglušnih za Gorenjsko. V preteklosti je knjižnica z njimi veliko sodelovala, skupaj so organizirali dogodke za gluhe in naglušne v knjižnici in vabili goste iz cele Slovenije. Trenutno se društvo sooča s kadrovsko stisko in nimajo spremljevalca, ki bi jih spremljal v knjižnico. V dvorani za prireditve v Knjižnici Globus imajo naglušne osebe na voljo uporabo slušno zanko.

– Center za Downov sindrom Kranj

S Centrom za Downov sindrom Kranj je Mestna knjižnica Kranj začela sodelovati v letu 2024. Člani centra se s spremljevalci najavijo na ogled knjižnice. Udeleženci so tudi del VDC-ja.

– Sonček: gorenjsko društvo za cerebralno paralizo

Z uporabniki iz društva Sonček knjižnica trenutno sodeluje prek VDC-ja, saj so člani del obeh društev. Vabljeni so tudi na dogodke, ki jih organizirata VDC in Center Korak v MKK. Društvo bo knjižnica povabila na odprtje nove zbirke Berem zlahka in jim ponudila sodelovanje.

– Sožitje Kranj

Medobčinsko društvo Sožitje Kranj je namenjeno pomoči osebam z motnjami v duševnem razvoju. Tako kot za društvo Sonček tudi za Sožitje Kranj velja enako – sodelovanje s člani poteka prek društva VDC, na odprtju nove zbirke pa jim bo knjižnica ponudila sodelovanje.

– Osnovna šola Helene Puhar Kranj

Iz šole za otroke s posebnimi potrebami prihajajo v knjižnico enkrat na teden manjše skupine otrok zaradi izposoje gradiva, enkrat mesečno pa jim v knjižnici pripravijo ure pravljic na otroškem oddelku. Zaradi prostorske stiske v šoli nimajo svoje knjižnice, zato so obiski v Knjižnici Globus pogostejši. Obiski knjižnice so tudi način socializacije v okolju.

– Kranjski vrtci in enota Mojca ter razvojni oddelek Mojca

Vrtec razvojnega oddelka Mojca obiskujejo otroci s posebnimi potrebami. V Knjižnici Globus imajo enkrat na leto razstavo; v letu 2024 je tema razstave avtizem. Občasno jih v vrtcu obišče tudi maskota knjižnice Modri pes in jim popestri dan s pripovedovanjem pravljic.

– Ljudska univerza Kranj

Z Ljudsko univerzo Kranj knjižnica sodeluje, ker je knjižnica demenci prijazna točka, oni pa so območni koordinatorji za to področje. V knjižnici občasno organizirajo predavanja na temo demence za uporabnike in za zaposlene v knjižnici.

3.5 SPLETNA STRAN

Spletna stran knjižnice (Mestna knjižnica Kranj, 2020) zagotavlja prilagoditve dostopnosti za ljudi s posebnimi potrebami. Omenjene prilagoditve so recimo: odzivno oblikovanje, ustrezni barvni kontrasti, prilagajanje barvne sheme spletne strani, povečanje velikosti pisave oziroma celotne spletne strani in brez utripajočih vsebin, za uporabnike, ki ne morajo uporabljati miške, je možna navigacija po glavnem meniju z uporabo smernih tipk na tipkovnici. Delovanje spletišča je predvidljivo, omogočeno je opremljanje slik z nadomestnim besedilom, uporaba različnih ravni naslovov, grafičnim elementom so dodani besedilni opisi. Omogočen je dostop do vsebin na več načinov, prek kazala spletnih strani, menija ali iskalnika. Spletna stran se delno sklada z Zakonom o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (2018), dostopnost se nenehno izboljšuje. Vsebina ni prevedena v znakovni jezik oziroma videi niso opremljeni s podnapisi, saj je obseg vsebine zelo velik, kar bi predstavljalo velik finančni vložek.

Na spletni strani z naslovom Očem prijazen kotiček je navedeno, da je v tej zbirki zbrano gradivo, prilagojeno slabovidnim. Predstavljeni so pripomočki za branje. Posebna stran je namenjena tudi zdravstvenemu kotičku, kjer lahko uporabniki najdejo tudi seznam bodočih in preteklih predavanj na temo zdravja ter povezave do nekaterih spletnih predavanj v knjižnici na temo zdravja. Na strani zdravstvenega kotička je tudi zavedeno, da je Mestna knjižnica Kranj demenci prijazna točka.

4 ZBIRKA BEREM ZLAHKA V KOMPETENČNEM CENTRU ZA LAHKO BRANJE IN PRIMERI DOBRE PRAKSE V TUJINI

4.1 KOMPETENČNI CENTER ZA LAHKO BRANJE

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, b. d. a) je januarja 2022 prejela naziv kompetenčni center za lahko branje, ki ji ga je podelila Komisija za kompetenčne centre pri Združenju splošnih knjižnic.

Kompetenčni centri so odgovorni za določeno področje ali storitve splošnih knjižnic na nacionalni ravni. Razvijajo nove rešitve, izobražujejo knjižnično osebje, oblikujejo specializirano zbirko knjižničnega gradiva, širijo svoje znanje med območnimi knjižnicami in javnost seznanjajo z lahkim branjem. Ranljive skupine uporabnikov so ciljna skupina kompetenčnega centra za lahko branje. Za ranljive skupine uporabnikov so oblikovali vpisnico v lahkem branju in brošuro oziroma vodič po knjižnici (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, b. d. b). Na spletni strani knjižnice (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, b. d. c) lahko vidimo tudi seznam gradiva za lahko branje in seznam za strokovnjake (seznam strokovnega gradiva za delo z ranljivimi ciljnim skupinami).

Eno izmed definicij za lahko branje najdemo v Smernicah za gradivo v lahkem branju (Nomura idr., 2010, str. 39). Lahko branje³ pomeni jezikovno prilagoditev besedila, ki omogoča lažje branje in razumevanje kot branje povprečnega besedila. Cilj lahko berljivih publikacij je posredovanje jasnih in razumljivih besedil, ki so primerna za vse starostne skupine. Potrebo po gradivu v lahkem branju imajo naslednje skupine uporabnikov z oviranostjo: osebe z disleksijo ali drugimi bralnimi težavami; osebe z motnjami v duševnem razvoju; osebe z nevropsihiatričnimi motnjami (ADHD, avtizem, Aspergerjev sindrom itd.); osebe, gluhe od rojstva ali gluhe pred razvojem govora; gluho-slepe osebe (lahko branje, prevedeno v Braillovo pisavo); osebe z afazijo (govorna motnja) in osebe z demenco. Osebe, ki imajo omejene bralne sposobnosti zaradi drugih dejavnikov, so: nedavni priseljenci in drugi govorci, ki jim jezik države ne predstavlja prvega oziroma maternega jezika države; slabši bralci oziroma funkcionalno nepismene osebe (socialne težave ali duševne bolezni) in otroci približno do četrtega razreda.

Za ranljive skupine uporabnikov so v koroški knjižnici oblikovali zbirko Berem zlahka. Sredstva za opremo in oblikovanje zbirke so pridobili s sodelovanjem v projektu Čebela bere med. Zbirka je razdeljena v naslednje skupine: brajica, disleksija, lahko branje, večji tisk, zvočne knjige in znakovni jezik. Poleg zbirke uporabnikom ponujajo bralne pripomočke, kot so: lupe za branje, bralna očala, bralna ravnala, računalnik, slušalke in bralnik. Ranljivim ciljnim skupinam je omogočeno brezplačno članstvo, na voljo jim je osebni knjižničar, dostava knjig

³ Definicija kompetenčnega centra za lahko branje: »je proces in metoda komunikacije, ki pospešuje razvoj pismenosti ter ob socialnih in psiholoških pristopih v okolje vključuje osebe s težavami branja in pisanja«.

na dom, slušna zanka v Kuharjevi dvorani in razstavišču knjižnice, klančina za dostop, izposoja zvočnih knjig prek aplikacije Audibook, prilagojena spletna stran knjižnice in ostale dejavnosti in storitve po dogovoru (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, b. d. č).

Zbirka Berem zlahka je bila odprta maja 2021 in je vsebovala 569 enot gradiva, leta 2023 se je zbirka povečala na 731 izvodov. Leta 2023 so v knjižnici analizirali statistiko izposoje gradiva v zbirki Berem zlahka na dom po letih in ugotovili, da se je povečala predvsem izposoja gradiva v lahkem branju. Med slovenskimi splošnimi knjižnicami so izvedli tudi anketo o poznavanju področja lahkega branja. Rezultati so pokazali, da večina anketirancev pozna koncept lahkega branja, kar sedem odstotkov anketirancev pa ga ne pozna. Zato se bo kompetenčni center za lahko branje usmeril v promocijo lahkega branja. Večina splošnih knjižnic v Sloveniji izvaja prilagojene storitve za bralce lahkega branja, večina anketirancev (57 %) ne načrtuje postavitve ločene zbirke, večina tistih, ki jo, bi želela pomoč in svetovanje pri vzpostavitvi zbirke. Knjižnici, ki sta sledili zgledu kompetenčnega centra za lahko branje, sta Knjižnica Velenje in Knjižnica Radlje ob Dravi. Slednja ni prevzela samo piktogramov, ampak je povzela tudi ime zbirke Berem zlahka, v Knjižnici Velenje pa so zbirko poimenovali Lažje berem in povzeli celostno grafično podobo zbirke (Mrđenović, 2023).

Ozaveščanje o potrebah po gradivu za lahko branje je šele v povojih; v Sloveniji še ni na voljo veliko gradiva v lahkem branju. Z lahkim branjem se aktivno ukvarjata Zavod RISA (Center za splošno, funkcionalno in kulturno opismenjevanje) in Zveza Sožitje (Zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije). Zavod RISA (Zavod RISA, b. d.) izdaja brezplačni časopis v lahkem branju, tako imenovani Časopis 20 minut, ki je dostopen na njihovi spletni strani. Poleg časopisa so pod zavihkom »Knjižnica« na voljo tudi povezave do romanov v lahkem branju, priročniki (vodniki po zakonih), zvočni in video posnetki ter povezava do portala RTV z imenom Enostavno, kjer so objavljene novice v lahkem branju. Zavod Risa izvaja tudi različne delavnice na temo lahkega branja, v Mestni knjižnici Kranj so v septembru 2023 pripravili delavnico 20 minut za lahko branje. Celotna spletna stran Zavoda Risa je v napisana v lahkem branju. Knjižice v lahkem branju so dostopne tudi na spletni strani Zveze Sožitje.

4.2 PRIMERI DOBRE PRAKSE

Za ranljive skupine ljudi skrbijo knjižnice po celem svetu s svojimi posebnimi storitvami in programi, ki jih jim omogočajo. V nadaljevanju sta navedeni knjižnici v Evropi, ki sta dober primer, kako knjižnice omogočajo lažji dostop do svojih storitev ciljni skupini uporabnikov in jim omogočajo posebej opremljene prostore s pripomočki za branje. Kot primere dobrih praks bi izpostavili dve knjižnici: Bibliothèque Publique d'Information (BPI) v Franciji in Helsinki Central Library Oodi na Finskem.

4.2.1 Bibliothèque Publique d'Information (BPI)

Na spletni strani francoske javne informacijske knjižnice Bibliothèque Publique d'Information v Parizu (Bibliothèque Publique d'Information, b. d.). najdemo pregled nad storitvami in dostopom, ki jih knjižnica nudi osebam z oviranostmi. Objavljen je kontakt do oddelka za branje in invalidnost (Reading and disability department), kjer lahko uporabniki prejmejo informacije o vrsti storitev, kulturnih dejavnosti in zbirkah, ki so dostopne vsem, ne glede na njihovo oviranost/invalidnost. Dostop za osebe z oviranostmi je ločen, omogočen jim je lažji dostop do knjižnice. Predstavljena so možna prevozna sredstva do knjižnice (metro, avtobus), objavljen je tudi kontakt do informacijske prometne službe v Franciji, določena so parkirna mesta za invalide. Osebam z okvarami vida, invalidom ali osebam s prednostnim dostopom je namenjen poseben vhod, opisan tekstovno in slikovno na njihovi spletni strani. Slepim in slabovidnim je omogočen dostop s pomočjo taktilnih oznak. Za pomoč pri vstopu v knjižnico lahko prosijo knjižničarja, da jih spremlja, zagotavljajo pa tudi invalidski voziček za ljudi, ki se težje gibljejo po knjižnici. Uporabnikom, ki imajo bralne težave zaradi invalidnosti ali učnih motenj (disleksija, dispraksija, disfrazija itd.), so na voljo tri kabine oziroma manjše sobe. Kabine so delovni prostori, opremljeni z računalniškimi postajami, bralnimi pripomočki, specifično programsko opremo in digitalnimi viri. Vsa prilagojena oprema je namenjena osebam z okvaro vida. Kabine so dostopne v času obratovanja knjižnice s predhodno rezervacijo. Spletni katalog na njihovi spletni strani je prilagojen tako, da omogoča lažjo navigacijo in dostop do digitalnih virov. Za begunce in migrante v BPI organizirajo delavnice francoščine kot tujega jezika, delavnice za praktično življenje v Parizu – s čimer jim omogočajo, da se pozanimajo o načinu dostopa do zdravstvene oskrbe – nadalje pa nudijo tudi prostor za učenje in storitev anonimno poslušanje.

4.2.2 Helsinki Central Library Oodi

Dostop za uporabnike z oviranostmi v Centralno knjižnico Oodi v Helsinkih (Helsinki Central Library Oodi, b. d.) je možen z različnih vhodov (glavni vhod, severni vhod, južni vhod); načini dostopanja so natančno predstavljeni na spletni strani knjižnice. Kot zanimivost bi lahko izpostavili, da ima južni vhod nameščen tudi zvočni signal za slepe in slabovidne. Na spletni strani finske knjižnice je natančen opis prostorov. V knjižnici je na površini tal uporabljen material za pomoč pri usmerjanju vozičkov, sistem A-SMGCS (angl. Advanced Surface Movement Guidance and Control System). Taktilni usmerjevalni trakovi na tleh so uporabnikom v pomoč pri navigaciji po prostorih oziroma pri usmerjanju do točke za pomoč uporabnikom, taktilnega zemljevida, dvigal in stranišč. Uporabljene so tudi taktilne oznake (angl. Blister paving), ki na tleh označujejo presečišče dvignjenih taktilnih trakov in opozarjajo, da se oseba približuje stopnicam. Vsako nadstropje v Oodiju ima svoj taktilni zemljevid. Vsi znaki na objektu podajajo informacije tudi v Braillovi pisavi. Navodila v Braillovi pisavi so za ograjo stopnišča in označujejo, v katero nadstropje oseba vstopa. Prostor ima tri dvigala z dovolj prostora za invalidski voziček, vrata pa se odpirajo samodejno. Na vseh dvigalih lahko s prsti otipamo številke nadstropij. Vsi izposojevalni pulti in prireditveni prostor so opremljeni s slušno zanko. Knjižnico lahko obiščejo tudi psi vodniki/pomočniki, uporabnikom pa je na voljo za uporabo tudi invalidski voziček.

5 RAZISKAVA

Mestna knjižnica Kranj se je odločila, da bo za ranljive skupine uporabnikov uredila prijeten prostor, kjer bo na dostopen način zbrano prilagojeno gradivo, ki bo urejeno po različnih sklopih bralnih posebnosti. V letu 2023 je ustanovila delovno skupino Lahko branje, ki bo po zgledu kompetenčnega centra za lahko branje v Knjižnici Globus oblikovala zbirko Berem zlahka. Predmet naše raziskave je bil vzpostavitev nove zbirke za ranljivejše skupine uporabnikov po zgledu kompetenčnega centra za lahko branje oziroma Koroške osrednje knjižnice. Obstoječa zbirka Očem prijazen kotiček je bila v Knjižnici Globus namreč vzpostavljena že leta 2018 in od takrat naprej je ostala nespremenjena. Kotiček v obstoječi obliki ni zajemal gradiva v lahkem branju, ki se nahaja na drugih lokacijah po knjižnici, in gradiva za dislektike, ki je bilo na voljo na otroškem oddelku. Zbirka potrebuje preureditev tako prostora kot gradiva in ustrezno promocijo. Za potrebe vzpostavitve nove zbirke smo želeli opraviti raziskavo oziroma preveriti

dosedanje izkušnje z že vzpostavljenimi zbirkami Berem zlahka v drugih splošnih knjižnicah in ugotoviti želje ter potrebe uporabnikov, ki jim je zbirka namenjena.

Namen in cilji raziskave so bili vzpostavitev zbirke Berem zlahka in priprava načrta postavitve nove zbirke (izbor gradiva, obdelava gradiva, območje in fizična postavitve) v Knjižnici Globus. Preveriti smo želeli, katere knjižnice že imajo zbirko Berem zlahka, njihove dosedanje izkušnje in priporočila. Zanimalo nas tudi, kaj lahko Knjižnica Globus nudi potencialnim uporabnikom v lokalnem okolju, kakšne so njihove potrebe oziroma želje, kako bo knjižnica poskrbela za promocijo nove zbirke in katere dejavnosti načrtuje v prihodnje. Pred izvedbo raziskave smo si postavili naslednje hipoteze:

- H1: Izposoja gradiva za ranljivejše skupine uporabnikov v dosednji zbirki je nizka; Mestna knjižnica Kranj potrebuje preureditev in dopolnitev zbirke ter promocijo nove zbirke.
- H2: Z vzpostavitvijo zbirke Berem zlahka so splošne knjižnice v Sloveniji gradivo bolj približale ranljivim skupinam uporabnikov.
- H3: Društva v lokalnem okolju ranljivejšim skupinam uporabnikov že zagotavljajo dostop do potrebnega gradiva, uporabniki pa niso dobro obveščeni o obstoječi zbirki v Mestni knjižnici Kranj.

Raziskovalne podatke smo zbrali s pomočjo dveh metod spraševanja – standardiziranega spletnega intervjuja in spletne ankete. Naredili smo tudi pregled izposoje gradiva po letih v že obstoječi zbirki po skupinah: zvočne knjige, disleksija, znakovni jezik, Braillova pisava in povečan tisk.

5.1 IZPOSOJA GRADIVA V OČEM PRIJAZNEM KOTIČKU

Prvo hipotezo smo želeli preveriti tako, da smo naredili pregled izposoje gradiva od leta 2019 do 2024 in naredili analizo zbranih podatkov z uporabo metode primerjalne analize. S tem smo pridobili pregled trenutnega stanja in kazalce, katero skupino gradiva si uporabniki najpogosteje izposojajo in katero manj. Preverili smo izposajo gradiva za naslednje skupine: revije slepi in slabovidni; Braillova pisava; povečani tisk; zvočne knjige; revije gluhi in naglušni; stripi; znakovni jezik. Zbrali smo tudi podatke o številu enot gradiva v posamezni skupini.

Tabela 1: Število enot gradiva v posamezni skupini

Skupina	Število enot	Vrsta gradiva
Revije slepi in slabovidni	37	CD-ji
Braillova pisava	3	Tiskano gradivo
Povečani tisk	107	Tiskano gradivo
Zvočne knjige	116	CD-ji
Revije gluhi in naglušni	41	Tiskano gradivo in DVD-ji
Stripi	31	Tiskano gradivo
Znakovni jezik	8	Tiskano gradivo
SKUPAJ	343	

Rezultati pregleda izposoje po letih obstoječe zbirke oziroma določenih skupin iz zbirke (disleksija, zvočne knjige, Braillova pisava, povečani tisk in znakovni jezik), ki bodo tudi del nove zbirke Berem zlahka, so predstavljeni tabelarično (Tabela 1). V zbirki Očem prijazen kotiček je trenutno 343 enot gradiva. Največji delež gradiva predstavljata skupini »povečani tisk« in »zvočne knjige«. Najmanjši delež gradiva je v skupini Braillova pisava, in sicer samo tri enote. Revije za slepe in slabovidne in zvočne knjige so na nosilcu CD, revije za gluhe in naglušne so v tiskani obliki in DVD-formatu, ostale vrste gradiva so v tiskani obliki. Na splošno je v zbirki zelo malo izbire gradiva v tiskani obliki za slepe (Braillova pisava, revije slepi in slabovidni) in za gluhe in naglušne (revije gluhi in naglušni, znakovni jezik in stripi). V zbirki ni zbrano gradivo v lahkem branju in gradivo za dislektike.

Tabela 2: Izposoja gradiva v Očem prijaznem kotičku med letoma 2019 in 2024

Skupina/leto	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Revije slepi in slabovidni	/	/	/	/	/	/
Braillova pisava	/	/	1	/	1	/
Povečani tisk	27	260	268	354	346	247
Zvočne knjige	29	282	235	408	177	202
Revije gluhi in naglušni	/	/	/	/	/	/
Stripi	1	2	30	23	40	15
Znakovni jezik	/	/	2	/	/	1
SKUPAJ	57	544	536	785	564	462

V Tabeli 2 so prikazani podatki o izposoji gradiva po navedenih skupinah in letih. Upoštevati moramo, da se zbrani podatki za leto 2024 nanašajo le na prvo polovico leta. Zbrani podatki so podatki o izposoji, šteje pa se tudi posamezno podaljšanje izposoje. Glede na pridobljene podatke lahko potrdimo prvo hipotezo, in sicer da je izposoja gradiva za ranljivejške skupine

uporabnikov v dosednji zbirki nizka pri večini skupin, z izjemo izposoje povečanega tiska in zvočnih knjig. Najvišja skupna izposoja gradiva je bila v letu 2022, takrat je bila tudi najvišja izposoja povečanega tiska in zvočnih knjig. Od leta 2019 si lahko člani knjižnice izposojajo zvočne knjige tudi prek aplikacije Audibook.

Skupina »stripi« v zbirki je namenjena gluhih in naglušnim uporabnikom. Izposoja stripov je nizka, vendar se stripi nahajajo tudi na otroškem oddelku in odraslem oddelku ter v mladinski sobi knjižnice, kjer je uporabnikom na voljo več izbire in ponudbe stripov. V vseh navedenih letih je bilo gradivo v Braillovi pisavi izposojeno samo dvakrat, gradivo v znakovnem jeziku pa trikrat. Pod skupino »revije gluhi in naglušni« spadata dve vrsti revij, to sta revija Iz sveta tišine, ki jo izdaja Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, in revija Prisluhnite nam, ki je glasilo medobčinskega društva gluhih in naglušnih za Gorenjsko Auris Kranj. Od leta 2019 do leta 2024 ni bil izposojen noben izvod revije. Med »revije za slepe in slabovidne« v CD-formatu spada samo revija Obzorje; tudi za to skupino gradiva ni bilo v izbranih letih nobene izposoje. Glede na slabšo ponudbo in izbiro gradiva v skupinah »Braillova pisava«, »revije gluhi in naglušni«, »znakovni jezik« in »revije slepi in slabovidni« je pričakovano, da je nizka izposoja.

Glede na podatke o izposoji gradiva lahko sklepamo, da so najpogostejši uporabniki zbirke slepi in slabovidni. Slabovidni starostniki pogosto posegajo po besedilih v večjem tisku. Zvočne knjige so sicer namenjene slepim in slabovidnim uporabnikom, vendar so na voljo tudi vsem ostalim uporabnikom, zato težko ocenimo, katera skupina uporabnikov si jih izposoja. Na podlagi podatkov lahko potrdimo tudi predpostavko, da Mestna knjižnica Kranj potrebuje preoblikovanje in dopolnitev zbirke za ranljivejše skupine uporabnikov.

5.2 ANKETA

Drugo orodje za zbiranje podatkov je bila spletna anketa. Vanjo smo vključili institucije v lokalnem okolju, v katere so vključeni potencialni uporabniki zbirke. Glede na ciljno skupino uporabnikov je težko pridobiti mnenje nekaterih skupin uporabnikov, zato smo se odločili, da bomo anketirali vodje društev oziroma socialne delavce, ki delajo z uporabniki, podatke o željah oziroma potrebah izbranih uporabnikov pa poskušali pridobiti posredno. Trenutno je v Kranju 11 takšnih institucij, s katerimi Mestna knjižnica Kranj tudi aktivno sodeluje. Te so: Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Kranj, Center Korak, Varstveno delovni center

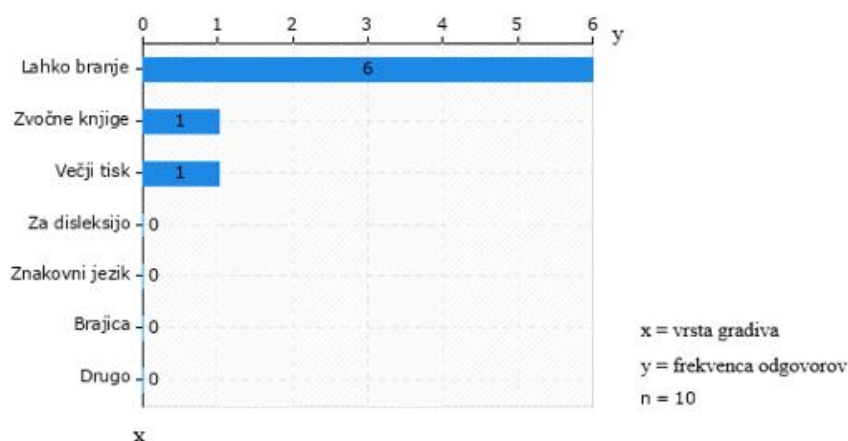
Kranj, Auris Kranj, Društvo Downov sindrom, Sonček – gorenjsko društvo za cerebralno paralizo, Sožitje Kranj, Osnovna šola Helena Puhar Kranj, Kranjski vrtci in enota Mojca ter razvojni odderek Mojca, Ljudska univerza Kranj in Dom upokojencev Kranj. Raziskavo smo opravili v obdobju od julija do septembra 2024.

5.2.1 Raziskovalni vzorec in postopek zbiranja podatkov

Anketa je bila sestavljena iz 14 vprašanj, ki so bila večinoma zaprtega tipa (izbirna vprašanja), zadnji dve vprašanji pa sta bili odprtega tipa. Anketiranje je potekalo v okolju Ika. Anketirancem smo po elektronski pošti poslali povabilo k sodelovanju in povezavo na anketni vprašalnik v Ika. V raziskavi je pri spletnem anketiranju sodelovalo 10 institucij, za analizo je bilo primernih osem anket. Raziskovalni vzorec je majhen, zato je rezultate težje posploševati. Rezultate spletne ankete smo analizirali s pomočjo spletnega orodja IKA, sicer pa so v nadaljevanju predstavljeni opisno in grafično. Ker je vzorec sodelujočih v anketi majhen, so rezultati predstavljeni po frekvenci odgovorov in ne v deležih (odstotkih).

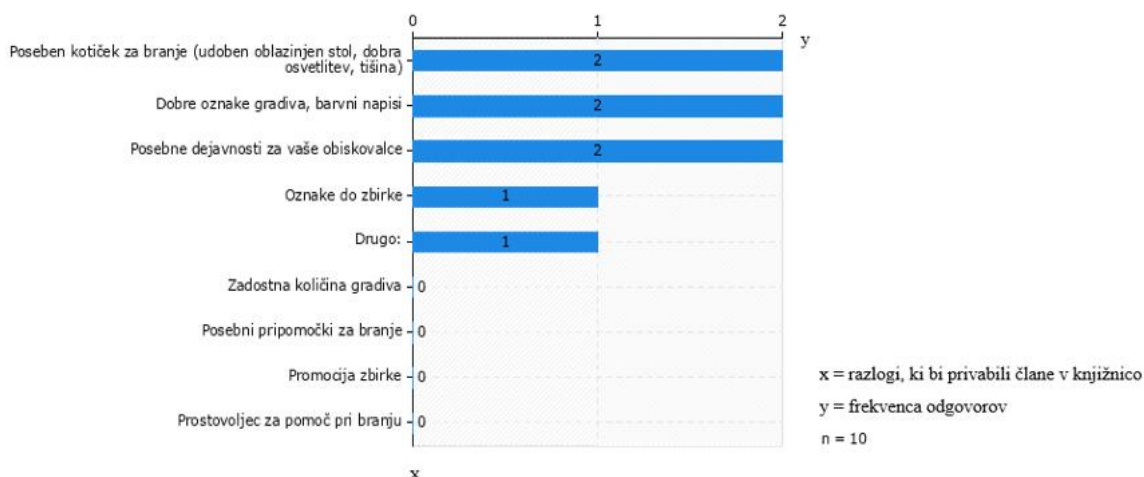
5.2.2 Rezultati ankete

Prvo anketno vprašanje se je glasilo, v katero izmed navedenih skupin spadajo člani v anketi sodelujočega društva/centra. Anketiranci so izbrali vse skupine odgovorov (starostniki, gluhi in naglušni, tujci, osebe s pridobljeno možgansko poškodbo in drugo), razen izbire slepi in slabovidni ter dislektiki. Večina anketirancev, tj. šest institucij, svojim članom zagotavlja prost dostop do knjižničnega gradiva, med njimi jih večina zagotavlja gradivo v lahkem branju (štirje anketiranci), večji tisk (en anketiranec) in drugo (en anketiranec). Na vprašanje, po katerih vrstah gradiva so potrebe za njihove člane največje, je večina sodelujočih v anketi izbrala lahko branje (šest anketirancev), po ena institucija pa zvočne knjige oziroma večji tisk (Slika 1).

Slika 1: Potrebe članov anketiranih institucij po vrstah gradiva

Za branje ne potrebujejo posebnih bralnih pripomočkov (štirje anketiranci), razen bralnih očal (en anketiranec), bralna ravnila (en anketiranec), slušalke za poslušanje zvočnih knjig (en anketiranec) in drugo (en anketiranec). Večina oziroma šest anketirancev je podalo odgovor, da so njihovi člani ali uporabniki Mestne knjižnice Kranj ali se udeležujejo dejavnosti, ki jih knjižnica pripravlja zanje. Kar pet sodelujočih institucij tudi ve, da v Knjižnici Globus že obstaja posebna zbirka, kjer je zbrano gradivo za ranljive skupine uporabnikov. Vsi sodelujoči anketiranci menijo, da je dostop do Knjižnice Globus in/ali dostop do prostorov te knjižnice primeren za njihove člane. Med razlogi, zakaj njihovi člani niso uporabniki oziroma ne obiskujejo Knjižnice Globus, so trije anketiranci odgovorili, da imajo uporabniki dostop do potrebnega gradiva v njihovi instituciji, en anketiranec pa, da uporabniki potrebujejo pomoč – pomočnika za branje, štirje pa so izbrali možnost »drugo«. Samo polovica od anketirancev ve, da je članarina v Mestni knjižnici Kranj za uporabnike z evropsko invalidsko izkaznico oziroma potrdilom o brezposelnosti brezplačna. Večina sodelujočih (šest anketirancev) meni, da mora biti prostor za ranljive skupine uporabnikov prilagojen. Njihove člane pa bi v Knjižnico Globus privabili: poseben kotiček za branje (dva anketiranca), ki zajema udoben oblazinjen stol, dobro osvetlitev in tišino; dobre oznake gradiva in barvni napisi (dva anketiranca); posebne dejavnosti za njihove člane (dva anketiranca) in oznake do zbirke (en anketiranec) (Slika 2).

Slika 2: Razlogi, ki bi člane anketiranih institucij privabili v Knjižnico Globus

Sledili sta vprašanji odprtega tipa. Večina sodelujočih v anketi je odgovorila, da njihovi člani za izposajo knjižničnega gradiva ne uporabljajo drugih ustanov, razen enega odgovora: »Auris, zaradi lažje dostopnosti v smislu poznavanja znakovnega jezika.« Več odgovorov smo prejeli na vprašanje, kaj priporočajo Knjižnici Globus oziroma ali imajo kakšen predlog, kako bi lahko omogočili njihovim članom boljše pogoje za uporabo knjižnice. Predlogi so naslednji:

- vabilo za skupino z gibalnimi omejitvami/na samo zanje dan odprtih vrat;
- več gradiva v lahko berljivi obliki;
- izposoja gradiva;
- jasno označen prostor za gradivo za ranljive skupine in jasno označena pot do zbirke;
- težko, problem je slabo pisno razumevanje gluhih.

Glede na rezultate ankete lahko delno potrdimo tretjo hipotezo, saj večina anketiranih institucij svojim članom res že zagotavlja dostop do potrebnega gradiva, več kot polovica pa jih tudi ve, da v Mestni knjižnici Kranj obstaja posebna zbirka za ranljive skupine uporabnikov.

5.3 INTERVJU

Za zbiranje raziskovalnih podatkov smo uporabili tudi metodo spletnega intervjuja. Zaenkrat sta zbirki Berem zlahka po kompetenčnem centru za lahko branje povzeli samo dve splošni knjižnici (Knjižnica Velenje in Knjižnica Radlje ob Dravi). Namen intervjuja je bil primerjava dosedanjih izkušenj in priporočila knjižnic, ki zbirko Berem zlahka že imajo, ter upoštevanje

že oblikovanih seznamov gradiva v zbirki pri oblikovanju zbirke Berem zlahka v Knjižnici Globus.

5.3.1 Raziskovalni vzorec in postopek zbiranja podatkov

V raziskovalni vzorec za izvedbo asinhronega spletnega intervjuja smo vključili vodje že obstoječih zbirk Berem zlahka. Trenutno so v splošnih knjižnicah v Sloveniji tri zbirke Berem zlahka, ki jih imajo: Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Knjižnica Velenje in Knjižnica Radlje ob Dravi. V intervjuju sta sodelovali dve knjižnici (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika in Knjižnica Velenje) oziroma njihova predstavnika omenjenih zbirk. Sodelujoči splošni knjižnici oziroma intervjuvanca sta izrazila željo, da na vprašanja intervjuja odgovarjata v pisni obliki, zato so bila vprašanja poslana po elektronski pošti. Spletni intervju je bil sestavljen iz sedmih vprašanj odprtega tipa. Podatke, zbrane s spletnim intervjujem, smo analizirali z uporabo metode primerjalne analize. Rezultati analize so v nadaljevanju predstavljeni opisno.

5.3.2 Rezultati intervjujev

Z namenom pridobivanja informacij o dosedanjih izkušnjah in usmeritvah pri vzpostavitvi nove zbirke Berem zlahka smo opravili asinhrona spletna intervjuja, v katerih sta sodelovali Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika in Knjižnica Velenje.

Na začetku nas je zanimalo, na kakšen način so se v knjižnici lotili priprave vzpostavitve nove zbirke. V Koroški osrednji knjižnici so sredstva za vzpostavitev zbirke pridobili s projektom Čebela bere med, že v sodelovanju pri projektu Lahko je brati 2018 pa so vzpostavili idejne zasnove, razvrstitve gradiva itd. Gradivo v lahkem branju namensko zbirajo in že dlje časa sledijo novostim na založniškem področju. Glede na obseg zbirke in prostorske zmožnosti knjižnice so določili postavitev v zbirki, ki obsega šest skupin prilagojenega branja (disleksija, brajica, znakovni jezik, zvočne knjige, večji tisk in lahko branje). Med temi skupinami je le lahko branje ločeno na stroko in leposlovje, nobena skupina pa ni toliko obsežna, da bi jo ločevali še podrobneje. Uporabnikom v okviru bralnih pripomočkov nudijo elektronsko lupo, ročne lupe, bralna ravnila, očala za uporabnike in rampo za invalidske vozičke, na novo pa so nabavili samo računalnik s slušalkami in pohoštvo. Delovanje kompetenčnega centra za lahko

branje omogoča skupina štirih zaposlenih (ki pa imajo še številne druge zadolžitve). Spletno stran tehnično dopolnjujejo in pripravljajo sodelavke v kompetenčnem centru. V Knjižnici Velenje so zbirko Lažje berem odprli leta 2022, in sicer po zgledu Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika, spremenili so samo ime zbirke. Preden so začeli s postavitvijo gradiva, so si ogledali postavitev zbirke Berem zlahka in pridobili informacije glede njenega delovanja v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika, kjer deluje tudi kompetenčni center za lahko branje. V omenjeni knjižnici so bili zelo ustrezljivi in so jim prepustili v uporabo tudi njihovo idejno zasnovo zbirke. Gradivo za zbirko so pridobili iz obstoječega knjižničnega fonda (literatura z večjim tiskom, gradivo po pravilih za dislektike, zvočne knjige, knjige v brajici, znakovnem jeziku in lahkem branju). Ob tem so aktivno začeli tudi raziskovati, kje pridobiti novo gradivo za zbirko. Gradivo so opremili z novimi nalepkami, saj so morali spremeniti interno oznako gradiva, glede na skupino, kamor gradivo sodi (npr. LB večji tisk, LB lahko branje itd.). Vnos novih internih oznak jim je uredil Institut informacijskih znanosti (IZUM). Poleg knjižnega in neknjižnega gradiva v zbirki imajo za svoje uporabnike na voljo tudi bralna očala, ravnilca za dislektike, lupe in ob zbirki še samostojno elektronsko lupo, ki omogoča desetkratno povečavo in nastavitev različnih barvnih spektrov. Na voljo je tudi računalnik, na katerem imajo aktivacijski ključ za sintetizator govora. Njihova spletna stran je prijazna uporabnikom, ki potrebujejo prilagoditve (omogoča povečavo, kontrast ...). Pod zavihkom »Dejavnosti« imajo umeščen zavihek »Za uporabnike«, ki potrebujejo prilagoditve. Tu so predstavljene zbirka in dejavnosti, ki jih Knjižnica Velenje nudi uporabnikom, ki potrebujejo prilagoditve. Regale oziroma police za samo zbirko so že imeli, organizirali so prestavitev gradiva, da so naredili prostor za zbirko. Strošek priprave napisa na knjižnem regalu, izdelave table in piktogramov za vseh šest skupin zbirke je bil okvirno tisoč evrov, vrednost elektronske lupe in ravnil za dislektike pa je bila 2.500 evrov.

Drugo vprašanje se je nanašalo na dosedanje izkušnje z uporabo zbirke. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika so uporabniki gradiva in pripomočkov iz zbirke zelo raznoliki – od uporabnikov CUDV Črna in osnovne šole s prilagojenim programom, tujcev in starostnikov do mlajših bralcev, ki se soočajo z različnimi težavami pri branju in nasploh uporabnikov, ki želijo morda zvočno knjigo poslušati na poti ali jim je lažje brati knjige z večjim tiskom, čeprav po tem nimajo nujne potrebe. Z zbirko so razmeroma zadovoljni. V Sloveniji smo na področju prilagojenih gradiv še čisto na začetku, manjkata širina in obseg vseh omenjenih skupin prilagojenega branja. V Knjižnici Velenje pravijo, da je bila zbirka med uporabniki zelo dobro

sprejeta, zelo dobro pa sodelujejo tudi z zavodi in institucijami v lokalnem okolju, ki delujejo za osebe s posebnimi potrebami. Izposoja gradiva se povečuje, uporaba pripomočkov je večja v knjižnici kot izposoja na dom. Zelo pomemben pa je vidik dostopa do gradiva, saj uporabniki zmorejo sami poiskati gradivo. Gradivo, ki je bilo prej umeščeno na oddelku, za odrasle ali otroke, se je nekako porazgubilo. Zelo pozitiven odziv prejmejo tudi od staršev otrok, ki potrebujejo prilagoditve v branju, saj lahko skupaj z otrokom samostojno brskajo po knjižni polici in izberejo gradivo.

Pri tretjem vprašanju nas je zanimalo, kako imajo v knjižnici urejen dostop do zbirke in ostalih prostorov v knjižnici. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika čakajo še na ureditev taktilnih oznak, ustrežnejše oziroma večje oznake in kažipote za pomembnejše točke v knjižnici, ki jih bodo dobili ob prenovi knjižnice. Dostop je urejen za invalidske vozičke. Oznake so posebej pripravljene za zbirko Berem zlahka, dostopne so v dokumentu Priročnik celostne grafične podobe zbirke Berem zlahka na njihovi spletni strani. V Knjižnici Velenje so zbirko umestili v knjižnični prostor v bližini izposojevalnega pulta, tako da ima knjižničar pregled nad dogajanjem in lahko uporabnikom nudi pomoč. Za slepe in slabovidne je od vhoda do izposojevalnega pulta umeščena taktilna pot, kjer knjižničar sprejme uporabnika in mu potem lahko nudi pomoč. Za spremljanje dogodkov, ki potekajo v predverju, imajo montirano slušno zanko, ki omogoča naglušnim osebam aktivno spremljanje prireditve. Knjižnica Velenje deluje v prvem nadstropju Centra Nova in dostop do nje je urejen tudi z dvigalom, ki je dovolj široko za uporabo invalidskega vozička.

Četrto vprašanje se je nanašalo na zaposlene, ki so odgovorni za razvijanje zbirke in izobraževanja za delo z uporabniki iz ranljivih skupin. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika se vsi trudijo slediti novostim s področja lahkega branja v ožjem in širšem smislu, hkrati se tudi vsi izobražujejo na različne načine in na področjih lahkega branja ter dela z ranljivo skupino uporabnikov. Pridobljeno znanje se trudijo prenašati naprej. V Knjižnici Velenje se redno izobražujejo na tem področju in se udeležujejo izobraževanj, ki potekajo v Učnem centru MKL, v KSS Minke Skaberne, Zavodu Risa, Društvu Gluhih in naglušnih Velenje (začetni tečaj znakovnega jezika), Zavodu DOSTOP itd.

Pri naslednjem vprašanju smo intervjuvance spraševali, katere storitve (poleg ponudbe gradiva) knjižnica še zagotavlja uporabnikom iz ranljivih skupin in na kakšen način se povezuje z

lokalnimi društvi in centri. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika se precej povezujejo z lokalnimi društvi, vsako leto redno organizirajo nekaj skupnih dogodkov. Lokalna društva redno obveščajo o novostih in širitvi ponudbe storitev, uporabniki teh centrov in člani nekaterih društev pa so (z njihove strani) redno in sistematično vodeni v knjižnico, omogočena sta jim seveda tudi samostojen vpis in samostojna uporaba knjižnice. Vključujejo se v bralno značko za odrasle, pogosto se sproti dogovorijo za bralna srečanja, razne delavnice in razstave ipd. Z uporabniki centrov in člani društev po dogovoru izvajajo tudi posebno storitev osebni knjižničar. Omogočeno jim je sodelovanje v obliki prostovoljskega dela v knjižnici, za zagotavljanje njihovega obiska pa je pomembno, da se dogovorijo za različne prilagoditve in ugodnosti (npr. brezplačna članarina, oprostitev zamudnine oziroma daljši rok izposoje pa tudi dostava gradiva na zeleno lokacijo – domov ali v center ipd.). V osnovni obliki poteka tudi informacijsko izobraževanje za to ciljno skupino uporabnikov, in sicer tako skupinsko kot tudi individualno, npr. radi imajo elektronske knjige (zaradi različnih možnosti prilagoditev črk in ozadja) pa tudi zvočne knjige, da jim ni treba brati oziroma nekateri niti ne znajo brati itd. V Knjižnici Velenje tudi zelo sodelujejo z lokalnimi društvi in zavodi, ki delujejo za uporabnike s posebnimi potrebami (CVIU Velenje, Društvo Novus, Zavod Ruj, Medobčinsko društvo gluhih in naglušnih Velenje, Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Celje ...). Povezali so se tudi z Zavodom Risa, ki izdaja knjige v lahkem branju in z društvom Mavrica izzivov. Pri slednjem so pridobili gradivo za dopolnilno komunikacijo, ki so jo postavili na prvo stopnjo lahkega branja. Sodelujejo tudi z drugimi institucijami, ki delujejo na tem področju (Zavod Risa, Center Iris, KSS Minke Skaberne, Društvo Mavrica izzivov). Za ranljive skupine uporabnikov izvajajo še Bralno značko v lahkem branju, izdali so slikanico Pika Nogavička v lahkem branju v sodelovanju z dr. Aksinjo Kermauner (avtorica besedila) in Tito Jenko (ilustratorica in učenka CVIU Velenje), vsako leto obeležijo mednarodni dan lahkega branja, kjer gostijo avtorje literarnih del v lahkem branju in ambasadorje lahkega branja. Pripravljajo tudi razstave, s katerimi javnost ozaveščajo o različnosti med nami in ob tem pripravljajo tudi dogodke v sodelovanju z lokalnimi društvi in centri.

Na kakšen način v knjižnici promovirajo zbirko in katere dejavnosti še načrtujejo v prihodnje, nas je zanimalo pri šestem vprašanju. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika zbirko in dejavnosti kompetenčnega centra za lahko branje promovirajo z objavami na družbenih omrežjih, spletni strani, zainteresirane obveščajo o novostih, objavljajo strokovne in poljudne članke ter sodelujejo na raznih prireditvah, npr. z lastnimi stojnicami ali na stojnici knjižnice

vsaj z letaki ter z brošuro o Koroški osrednji knjižnici v lahkem branju. V Knjižnici Velenje zbirko promovirajo v lokalnih medijih, s članki v lokalnem časopisu Naš čas in lokalni televiziji VTV, na spletni strani knjižnice, družbenih omrežjih itd. Sedaj pripravljajo tudi Vodič po knjižnici v lahko berljivi obliki v sodelovanju s CVIU Velenje in nov priporočilni seznam Bralna značka v lahkem branju 2024/25.

Pri zadnjem vprašanju smo intervjuvance prosili za kakršnakoli priporočila za knjižnico, ki se bo po zgledu kompetenčnega centra morebiti lotila vzpostavitve zbirke Berem zlahka, in jih vprašali, kje vidijo možnosti za spremembe in razvijanje zbirke. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika priporočajo, da naj bo zbirka zlahka dostopna, jasno naj bosta označena tako lokacija zbirke (usmerjevalne table) kot gradivo samo, pomembni so osvetlitev, dostopnost za invalidske vozičke, možnost postavitve gradiva tako, da so vidne naslovnice. Zelo pomembna je tudi promocija zbirke tako v smislu raznih letakov in objav kot v smislu osebnih napotitev uporabnikov k zbirki s strani zaposlenih v knjižnici. Priporočajo, da naj se zaposleni v knjižnici z uporabniki čim bolj osebno povezujejo, da na ta način dobijo občutek, kaj potrebujejo, prav tako naj se posvetujejo z njihovimi mentorji. V knjižnici naj se uporabniki počutijo sprejeti, sprva je dobro zanje pripraviti npr. ustvarjalne delavnice ali lutkovne predstave v njihovi lastni produkciji, kjer se lažje povežejo s knjižničarji, bralno srečanje ob kavi v knjižnični kavarni ali pa npr. dan družabnih iger. Prav tako priporočajo vpeljavo prilagojenih storitev, kot je npr. osebni knjižničar. V Koroški osrednji knjižnici so oblikovali tudi seznam gradiva za strokovnjake s področja lahkega branja in raznih ranljivih skupin uporabnikov. Gradiva niso posebej postavili v zbirko zaradi možnosti zmede pri uporabnikih in pomanjkanja prostora, hkrati so želeli ohraniti dosedanje postavitve tega gradiva v knjižnici. Seznam gradiva je dostopen na njihovi spletni strani. Glede založenosti z gradivom pa je po njihovem mnenju trenutno na potezi država, ki bi morala regulirati in vsaj delno financirati tovrstno knjižno produkcijo. Knjižnici Velenje je kompetenčni center za lahko branje predstavljal glavno vodilo pri vzpostavitvi zbirke Lažje berem. V Knjižnici Velenje so izpostavili pomembnost ažuriranja zbirke in sledenju knjižnim novostim, saj naklade knjig niso velike. Izpostavili pa so tudi Zavod Risa kot eno izmed vodilnih institucij, ki deluje pri nas na področju lahkega branja in sledi delovanju podobnih institucij izven naših meja.

6 NAČRT VZPOSTAVITVE ZBIRKE BEREM ZLAHKA

Z oblikovanjem nove zbirke za ranljive skupine uporabnikov bo Mestna knjižnica Kranj povečala dostopnost in inkluzivnost knjižnice. Na podlagi opravljene raziskave smo oblikovali načrt vzpostavitve nove zbirke Berem zlahka, opisan v nadaljevanju:

1. Oblikovanje delovne skupine in določitev ciljev

Mestna knjižnica Kranj je julija 2023 oblikovala delovno skupino za lahko branje in vanjo imenovala pet zaposlenih. Cilj delovne skupine je bila vzpostavitev nove zbirke Berem zlahka po zgledu Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika. V Kompetenčnem centru za lahko branje so Mestni knjižnici Kranj dovolili, da zbirko oblikuje po njihovem zgledu.

2. Prepoznavanje potreb uporabnikov v lokalni skupnosti

Knjižnica je s pomočjo spletne ankete opravila raziskavo, s katero je preučila potrebe ranljivih skupin uporabnikov v lokalnem okolju. V anketi so sodelovala kranjska društva in centri, ki sodelujejo s knjižnico in katerih obiskovalci in člani spadajo med ranljive skupine uporabnikov.

3. Proces vzpostavitve zbirke Berem zlahka v drugih splošnih knjižnicah

Mestna knjižnica Kranj je pridobila podatke o procesu oblikovanja zbirke Berem zlahka v dveh slovenskih splošnih knjižnicah (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika, Knjižnica Velenje) s pomočjo asinhronega spletnega intervjuja.

4. Priprava ocene stroškov

Delovna skupina za lahko branje je pripravila okvirno oceno stroškov za vzpostavitev zbirke. Ocena stroškov zajema nalepke piktogramov za označitev polic, nalepke piktogramov za označitev knjig, napise na knjižnih policah in omarah, viseči plakat, označevalno tablo Berem zlahka, knjižico s predstavitev knjižnice v lahkem branju, pripomočke za branje (bralna očala, bralna ravnila), promocijo (objave v medijih), otvoritveno prireditel s pripadajočim promocijskim materialom in oblikovanje posebne strani znotraj spletne strani knjižnice. Stroški so bili ocenjeni na 1.300 evrov. Ker nakup gradiva spada v sklop nabave gradiva, le-ta ni bil vključen v oceno stroškov.

5. Oblikovanje knjižnične zbirke

Delovna skupina za lahko branje je za oblikovanje knjižnične zbirke v Knjižnici Globus najprej pregledala gradivo, ki ga knjižnica že ima in bo lahko vključeno v novo zbirko Berem zlahka. Oblikovan je bil seznam gradiva, ki bo samó prerazporejeno v novo zbirko. Na podlagi števila izvodov na tem seznamu je delovna skupina sestavila nov seznam gradiva, ki ga bo knjižnica dokupila. Seznam gradiva za dokup je bil razdeljen na dva dela – eden za gradivo otroškega in drugi za gradivo odraslega oddelka. Vse gradivo, ki je v knjižnici na oddelku za odrasle na voljo v samo enem izvodu, bo knjižnica dokupila. Ne glede na aktualno število izvodov bo dokupila tudi po en nov izvod gradiva s seznama za otroški in mladinski oddelek, saj je ta prostorsko ločen od mesta, kjer se bo nahajala zbirka Berem zlahka. Novi izvodi gradiva bodo nato umeščeni v zbirko.

Seznam gradiva je razdeljen tudi glede na skupine gradiva (brajica, znakovni jezik, disleksija, večji tisk, zvočne knjige in lahko branje). Pri skupini gradiva v večjem tisku je delovna skupina ugotovila, da ima knjižnica trenutno dovolj gradiva in dokup ne bo potreben. Gradivo v večjem tisku bo samo prerazporejeno v novo zbirko. Pregled gradiva v večjem tisku je pokazal, da knjige v povečanem/večjem⁴ tisku izdajata Založba Miš (zbirka Srebrne niti in Bisernice) in Cankarjeva založba (zbirka Povečava). Delovna skupina za lahko branje je za uvrstitev gradiva v skupino večji tisk določila velikost pisave 14–18 pt. Gradivo z oznakami povečani/večji tisk je bilo fizično pregledano, 270 enot pa je bilo nato umeščeno na seznam gradiva v večjem tisku, ki bo predstavljeno v novo zbirko. Pri določitvi ustreznosti oziroma ustrezne velikosti pisave si je delovna skupina pomagala s pomočjo ravnila. Uporabnikom bo v zbirki Berem zlahka na voljo tudi časopis 20 minut v lahkem branju, ki petkrat letno izide pri Zavodu RISA. Delovna skupina se je po pregledu seznama zvočnih knjig odločila tudi, da dokup ne bo potreben, saj si zvočne knjige uporabniki lahko izposojajo tudi prek aplikacije Audibook. Na končni seznam gradiva za dokup za novo zbirko ni bilo vključeno gradivo, ki se trenutno nahaja v Očem prijaznem kotičku, saj bo to gradivo le ustrezno umeščeno v eno izmed šestih skupin. Končni seznam za dokup tako obsega 83 enot gradiva.

Delovna skupina za lahko branje je preverila tudi, katerega gradiva Knjižnica Globus še nima, in ali bi bilo primerno za vključitev v zbirko Berem zlahka. S tem namenom je bil pregledan

⁴ Povečani tisk pomeni večjo velikost pisave in tudi večji razmak med vrsticami za boljšo preglednost.

celoten seznam literature v lahkem branju, ki je objavljen na spletni strani kompetenčnega centra za lahko branje, pa tudi seznam gradiva v lahkem branju Zavoda RISA, seznam Projektne strokovnega centra in seznam lažje berljivih knjig za oklevajoče bralce in bralce z disleksijo. Ustrezno gradivo je delovna skupina iskala tudi preko predmetnih oznak v COBISS+, pri čemer je bilo iskanje omejeno na tistih 14 knjižnic v Sloveniji, ki svojim uporabnikom ponujajo posebne zbirke za lažje branje. Na podlagi iskanja je nastal seznam gradiva za nabavo, ki je znašal 42 enot. Na podlagi vseh seznamov (za nakup novega gradiva in za dokup gradiva z enim izvodom) je bil strošek za nakup in dokup ocenjen na 2.739,92 evra.

V novi zbirki Berem zlahka je za bralne pripomočke predvideno, da bodo vsi zbrani ob gradivu. Vključeni bodo: povečevalna stekla za branje, bralna očala, bralna ravnila, računalnik s posebno programsko opremo in slušalke. V Knjižnici Globus je potreben samo še nakup bralnih očal in bralnih ravnil, saj ostale pripomočke knjižnica že ima. Po vzoru Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika je delovna skupina pripravila tudi osnutek knjižice s predstavitev Knjižnice Globus v lahkem branju. Brošura se bo prilagodila velikosti tiskovin oziroma formatu brošur Mestne knjižnice Kranj. Knjižico je skupina posredovala trem testnim bralcem (tujec, gluha oseba in član Centra Korak), po zgledu koroške knjižnice pa je pripravila tudi tiskano vpisnico, ki bo ciljnim uporabnikom lahko poenostavila vpis v knjižnico.

Zbirka je v celoti zasnovana po vzoru istoimenske zbirke, ki so jo leta 2021 postavili v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika, ki od leta 2022 deluje kot kompetenčni center za lahko branje in si prizadeva tovrstnih zbirk v čim več slovenskih knjižnicah. Knjižnica Globus bo od centra prevzela celotno grafično podobo zbirke, torej napise in piktograme za označevanje posameznih skupin gradiva. Zbirka Berem zlahka bo vsebovala gradivo na različnih nosilcih in formatih zapisa in bo razdeljena v šest skupin: brajica, disleksija, lahko branje, zvočne knjige, znakovni jezik in večji tisk.

Slika 3: Označevalna tabla zbirke Berem zlahka (Vir: Koroška osrednja knjižnica ..., b. d. č)

Vsaka enota gradiva v zbirki bo pripadala eni izmed skupin in bo opremljena z ustrezno slikovno oznako. Knjižnica Globus bo tako v celoti prenovila dosednji prostor zbirke Očem prijazen kotiček, ki bo tudi preimenovan in opremljen s primernimi pripomočki za lajšanje branja ter z novo, moderno opremo, s čimer bo prostor postal prijeten in vabljev za druženje.

Slika 4: Piktogrami za označitev omar in knjig (Vir: Koroška osrednja knjižnica ..., b. d. č)

Delovna skupina za lahko branje je pri oblikovanju zbirke Berem zlahka naletela na izziv: potrebno je upoštevati tudi celotno grafično podobo Mestne knjižnice Kranj (CGP). Delovna skupina je zato tudi kontaktirala oblikovalca CGP-ja koroške knjižnice. Oblikovalcu so posredovali slike obstoječe zbirke in CGP Mestne knjižnice Kranj in ga prosili za prilagoditev, predvsem za prilagoditev pisave. Piktogrami za označitev omar in knjig bodo ostali nespremenjeni. Po pridobitvi prilagojenega CGP-ja in odobritvi s strani knjižnice bo delovna skupina lahko naročila ustrezno količino tiskovin (piktogrami za označitev polic, omar in knjig, nalepke z napisi za označitev polic, tabla z legendo, viseči plakat, označevalna tabla zbirke Berem zlahka, brošura). Viseči plakat se bo nahajal na lokaciji nove zbirke, kot je v Knjižnici Globus tudi denimo na Zdravstvenem kotičku za boljšo vidljivost. Na usmerjevalne table v Knjižnici Globus bo dodana tudi označitev nove zbirke Berem zlahka, delovna skupina pa se je tudi dogovorila, da bodo nalepke z označitvijo podskupine Berem zlahka dodane na zadnjo platnico knjige in ne na hrbet, kot je sicer praksa pri drugih posebnih zbirkah v Knjižnici Globus (npr. Knjižnice čustev).

Smiselno je, da je gradivo za ranljive skupine uporabnikov na voljo tudi v krajevnih knjižnicah. Za gradivo, ki ga že imajo (npr. gradivo s povečanim tiskom), se lahko naroči piktograme za označitev gradiva, gradivo v lahkem branju in brajici (ki ga na trgu sicer ni veliko) pa se lahko dokupi. Do uvedbe kotička oziroma ustrezne ureditve gradiva je uporabnikom v krajevnih knjižnicah na voljo medoddelčna izposoja. Delovna skupina lahko tudi za krajevne knjižnice pripravi brošuro s predstavitvijo knjižnice v lahkem branju in tiskano vpisnico.

Delovna skupina za lahko branje se bo z Izumom dogovorila, da Knjižnici Globus pripravijo nov šifrant za novo označitev gradiva. Pri označevanju gradiva v novi zbirki so za določanje podlokacije gradiva izbrali Kr-bz (šifrant) = Kranj – Berem zlahka#01. Zaposleni bodo morali biti še posebej dosledni pri vpisovanju enotnih predmetnih oznak, ki opisujejo določeno kategorijo v zbirki. Predmetne oznake se bodo dodale in vpisovale v polje 610. Vsak izvod, ki bo del te zbirke, bo imel v polju 996/997 d/x (številčenje v signaturi) ustrezno dodatno dogovorjeno okrajšavo, zapisano v polju 992:

- LB (lahko branje)
- VT (večji tisk)
- DS (disleksija)
- ZK (zvočne knjige)
- BR (brajica)
- ZJ (znakovni jezik).

Če povzamemo, je delovna skupina za lahko branje za oblikovanje knjižnične zbirke Berem zlahka:

- naredila pregled obstoječega gradiva v Knjižnici Globus in oblikovala seznane;
- pregledala priporočilne seznane gradiva kompetenčnega centra za lahko branje in ostalih splošnih knjižnic;
- pripravila seznane gradiva po vseh kategorijah, ki bodo vključene v zbirko Berem zlahka;
- izdelala seznam gradiva za nakup;
- pregledala obstoječe bralne pripomočke in programsko opremo, izdelala seznane za nakup in določila lokacijo postavitve;
- izdelala osnutek v lahkem branju zapisane knjižice s predstavitvijo knjižnice;
- določila nove interne oznake v sodelovanju z oddelkom za nabavo in obdelavo gradiva;

- si zadala nalogo za dopolnjevanje zbirke in sledenje novostim.

6. Prostor, namenjen zbirki, in dostop do knjižnice in prostorov

Postavitev zbirke Očem prijazen kotiček se nahaja v drugem nadstropju, natančneje na območju Vseved, in sicer neposredno ob oknih. Postavitev gradiva za uporabnike iz ranljivih skupin je malo neprimerna, saj je prostor prekomerno osvetljen, zaradi česar je omogočena uporaba rolojev. Prostor, kjer se bo nahajala zbirka Berem zlahka, bo zato postavljen na notranjo stran trenutnega območja Vseved (lokacija podskupine knjižničarstvo), kjer je primernejša osvetljenost za ciljne uporabnike in tudi več prostora za gradivo. Gradivo bo postavljeno na nižjih policah, kjer bo lahko dostopno tudi uporabnikom na invalidskih vozičkih. Območje dosedanje zbirke bo delovna skupina izpraznila in gradivo prestavila, novo gradivo bodo člani skupine ustrezno označili in ustrezno opremili tudi knjižne police. Znotraj območja nove zbirke knjižnica načrtuje tudi pripravo udobnega prostora za branje s prilagojeno opremo in pohištvo, saj je njen cilj ustvariti prijeten prostor za vse uporabnike. Do zbirke mora biti jasno označen dostop, zato bodo v knjižnici nameščene oznake v znakovnem jeziku (za gluhe in naglušne), ki označujejo pot do zbirke; in rumene taktilne črte (za dislektike). Za gluhe in naglušne bi lahko vsaj v Knjižnici Globus namestili požarni alarm, ki oddaja tudi vizualne signale. Knjižnica bo pridobila tudi različne ponudbe za primerno opremo in pohištvo oziroma preureditev prostora.

Na podlagi dokumenta Mnenje k posebnemu poročilu zagovornika načela enakosti »Nedostopnost objektov v javni rabi za ljudi z invalidnostmi« (Državni svet RS ..., 2024), je Mestna občina Kranj najela Zavod Brez ovir za pregled vseh javnih institucij znotraj občine. Zavod je pripravil dokument s predlogi, kaj naj Mestna knjižnica Kranj za ranljive skupine uporabnikov uredi do konca leta 2025. Za Knjižnico Globus so predlagali naslednje dopolnitve: taktilne oznake za slepe in slabovidne, ki omogočajo lažje orientiranje po prostorih knjižnice; namestitev slušne zanke za gluhe in naglušne na informacijski pult – trenutno je ta nameščena v dvorani za prireditve; označitev stopnic s kontrastnimi protizdrsnimi trakovi za lažje zaznavanje stopnic; namestitev kontrastnih tipnih tabel za slepe in slabovidne, ki označujejo toaletne prostore, in kontrastnih reliefnih napisov na blagajni ter kontrastnih reliefnih usmerjevalnih tabel; nakup evakuacijskega stola, ki je namenjen varni in hitri evakuaciji oseb, ki težko hodijo.

7. Ureditev oziroma dodajanje informacij na spletno stran knjižnice

Na spletno stran Mestne knjižnice Kranj bo knjižnica dodala besedilni in slikovni opis dostopa do Knjižnice Globus (parkirišče, vhod) in krajevnih knjižnic, opisan dostop do nove zbirke Berem zlahka, seznam gradiva, ki ga nudi v zbirki, zbrane dejavnosti za določene ranljive skupine uporabnikov in možnost uporabe slušne zanke v dvorani. Po zgledu kompetenčnega centra bo delovna skupina za lahko branje posnela video, kako lahko uporabniki dostopajo do nove zbirke. Knjižnica bo objavila tudi seznam literature, ki je na voljo v zbirki Berem zlahka, in knjižico s predstavitev knjižnice v lahkem branju.

8. Promocija in dejavnosti

Vsem društvom in centrom v lokalnem okolju bo Mestna knjižnica Kranj poslala obvestilo o vzpostavitvi nove zbirke Berem zlahka. V Knjižnici Globus bo pripravila dogodek ob odprtju nove zbirke, na katerega bo povabila lokalna društva in centre, ki jih obiskujejo ranljive skupine uporabnikov. Uvedla bo storitev »osebni knjižničar« in obudila projekt Tačke pomagačke. Še naprej bo izvajala dejavnost Knjižnica na obisku, ki vključuje dostavo gradiva na dom invalidom, ostarelim in bolnim. Novico o vzpostavitvi nove zbirke bo objavila v lokalnih časopisih, revijah in na spletni strani knjižnice. V sodelovanju z lokalnimi društvi bo organizirala dejavnosti in dogodke za uporabnike iz ranljivih skupin. Organizirala bo izobraževanja za zaposlene v knjižnici, izobraževanja o lahkem branju in o posebnih vrstah oviranosti za lažje razumevanje potreb uporabnikov.

9. Evalvacija

Ko bo od vzpostavitve zbirke minilo nekaj časa, bo knjižnica na podlagi podatkov o izposoji gradiva in zadovoljstva uporabnikov z zbirko izvedla evalvacijo.

7 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI

Mestna knjižnica Kranj je proti koncu leta 2023 ustanovila delovno skupino za lahko branje, katere cilji so povečati dostopnost, zagotoviti gradivo v različnih oblikah, ki ustrezajo različnim potrebam, in ustvariti prijeten prostor za vse uporabnike. Cilj je tudi vzpostavitev zbirke Berem zlahka po zgledu kompetenčnega centra za lahko branje. Za namene raziskave smo naredili pregled izposoje zadnjih let v trenutni zbirki za ranljive skupine uporabnikov (Očem prijazen kotiček), da smo pridobili podatke o pogostosti izposoje določene skupine gradiva. Izkazalo se

je, da se najbolj pogosto izposojajo knjige v povečanem tisku in zvočne knjige. Izposoja gradiva iz ostalih skupin je nizka, nekatere izmed skupin gradiva se sploh ne izposojajo. Povabilo k sodelovanju in povezavo do spletne ankete 1ka je knjižnica poslala na elektronske naslove lokalnih društev in centrov, ki jih obiskujejo potencialni uporabniki, da pridobi vpogled v njihove želje in potrebe. Dve splošni knjižnici, ki že imata zbirko Berem zlahka (Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika) oziroma Lažje berem (Knjižnica Velenje), sta Mestni knjižnici Kranj posredovali podatke s pomočjo asinhronnega spletnega intervjuja, ki se je osredotočal predvsem na proces nastajanja zbirke ter priporočila in izkušnje obeh knjižnic.

Po pregledu smernic za ranljive skupine uporabnikov smo ugotovili, da Knjižnica Globus izpolnjuje pogoje glede dostopa do knjižnice in njenih prostorov; da so primerni za vse uporabnike, menijo tudi vsi anketiranci. V Knjižnici Globus se z ranljivimi skupinami uporabnikov ukvarja ena od zaposlenih, ki se redno izobražuje na tem področju, organizira izobraževanja za sodelavce in sodeluje z različnimi lokalnimi društvi in centri, ki jih obiskuje ciljna skupina uporabnikov. V Knjižnici Globus v sodelovanju z lokalnimi organizacijami redno potekajo dogodki za ranljive skupine uporabnikov. Spletna stran Mestne knjižnice Kranj po zgledu drugih knjižnic zagotavlja nekatere prilagoditve za uporabnike iz ranljivih skupin (NUK, Narodna knjižnica v Parizu (BPI), Centralna knjižnica v Helsinkih (Oodi), lahko pa bi na spletno stran dodali tekstovni in slikovni opis dostopa do Knjižnice Globus in krajevnih knjižnic za ranljive skupine uporabnikov ter natančen opis prostorov in druge informacije oziroma prilagoditve, ki jim jih knjižnica nudi. Po zgledu kompetenčnega centra se lahko na spletno stran Mestne knjižnice Kranj doda tudi opis oziroma videoposnetek dostopa do zbirke Berem zlahka⁵, seznam gradiva v lahkem branju in povezave do dogodkov, ki potekajo na temo ranljivih skupin uporabnikov ali zanje.

V Mestni knjižnici Kranj je za uporabnike z evropsko invalidsko izkaznico članarina brezplačna, kar ve samo polovica anketirancev. Predvidevamo, da ima pri večini sodelujočih lokalnih institucij večina članov invalidsko izkaznico, zato jim lahko knjižnica poleg obvestila o novi zbirki oziroma vabila na odprtje zbirke pošlje tudi obvestilo o tem, da je članstvo za

⁵ Posodobiti bo potrebno tudi 3D virtualni sprehod po Knjižnici Globus, da bo v njem prikazana nova zbirka Berem zlahka.

njihove člane brezplačno. Pri načrtovanju programa ob odprtju zbirke Berem zlahka lahko Knjižnica Globus pripravi program v sodelovanju s člani anketiranih institucij.

Po pregledu izposoje in števila enot gradiva v trenutni zbirki za ranljive skupine uporabnikov (Očem prijazen kotiček) v Knjižnici Globus smo potrdili prvo hipotezo: trenutna izposoja gradiva je nizka in zbirka potrebuje preureditev in dopolnitev gradiva in bralnih pripomočkov. To so potrdili tudi rezultati ankete, v kateri so anketiranci izpostavili, da so največje potrebe po vrsti gradiva v lahkem branju. Razlog za nizko izposajo gradiva v dosedanji zbirki je lahko tudi ta, da večina anketiranih institucij svojim članom že zagotavlja dostop do gradiva, od tega večinoma v lahkem branju. S tem smo delno potrdili drugo hipotezo: večina institucij svojim članom že zagotavlja dostop do potrebnega gradiva, večina sodelujočih anketirancev pa ve, da v Knjižnici Globus obstaja posebna zbirka za to skupino uporabnikov. Gradivo v lahkem branju se do sedaj ni nahajalo v ločeni zbirki za ranljive skupine uporabnikov, ampak je bilo razvrščeno po drugih področjih knjižnice. Knjižnica Globus bo z vzpostavitev zbirke Berem zlahka gradivo v lahkem branju umestila v novo zbirko, izziv pa vidimo v tem, da za določene skupine gradiva, kot sta dislektikom primerno gradivo in gradivo, primerno za lahko branje, na trgu ni široke ponudbe, zato tudi ne bo možnosti nabave velike količine gradiva. Po zgledu velenjske knjižnice, ki je v sodelovanju z Aksinjo Kermauner v lahkem branju izdala slikanico *Pika Nogavička*, bi lahko tudi v Mestni knjižnici Kranj v prihodnosti razmišljali o izdaji specifičnega gradiva v lahkem branju.

Knjižnica Globus uporabnikom že omogoča uporabo bralnih pripomočkov, med njimi pa ni bralnih očal, ki bi jih bilo zato priporočljivo kupiti. Bralna očala potrebujejo tudi člani ene izmed anketiranih institucij, prav tako pa jih uporabnikom nudijo v kompetenčnem centru za lahko branje. Pričujoča naloga se je sicer osredotočala na Knjižnico Globus, vendar so nekatere krajevne knjižnice lahko lokacijsko bližje uporabnikom iz ranljivih skupin, zato bi slednjim lahko tudi v krajevnih knjižnicah omogočili uporabo nekaterih bralnih pripomočkov, npr. bralnih očal, in izposajo gradiva v lahkem branju, po katerem so potrebe največje. Knjižnica Globus bi lahko poleg ureditve nove zbirke za uporabnike oblikovala še poseben kotiček za branje, ki bi po mnenju anketirancev poleg dobrih oznak gradiva in posebnih dejavnosti privabil njihove člane v knjižnico. V dokumentu IFLA smernice za dostop do knjižnic za uporabnike z oviranostmi (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 9) so priporočene tudi mize z možnostjo nastavitve višine za starejše in invalide, ki bi lahko bile nameščene ob zbirki. Poleg

prilagojenega prostora za ranljive skupine uporabnikov so anketiranci predlagali še jasno označen prostor za ranljive skupine in jasno označeno pot do zbirke. Tudi v intervjuju je vodja zbirke Berem zlahka v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika podala priporočilo, naj bo zbirka zlahka dostopna, lokacija zbirke jasno označena, pri postavitvi gradiva pa naj bodo vidne tudi posamezne naslovnice. Smernice (Irvall in Skat Nielsen, 2015, str. 10) navajajo tudi, naj tako do oddelka za otroke (za mlajše uporabnike z oviranostjo) kot do oddelka z gradivom za uporabnike z oviranostmi poleg usmerjevalnih tabel s piktogrami vodi barva taktilna črta (priporoča se rumena barva). Knjižnica Globus načrtuje pripravo taktilnih oznak za slepe in slabovidne ter kontrastne reliefne usmerjevalne table do konca leta 2025. Izpostavljen je bil tudi problem slabega pisnega razumevanja gluhih in naglušnih, zato bi lahko knjižnica pripravila oznake do zbirke v znakovnem jeziku. Požarni alarm mora biti viden in slišen, zato bi lahko Knjižnica Globus za opozarjanje gluhih in naglušnih namestila tudi vizualne signale.

V kompetenčnem centru za lahko branje izvajajo posebno storitev »osebni knjižničar«; vpeljavajo te storitve priporočajo tudi Knjižnici Globus. Eden izmed anketirancev je odgovoril, da njihovi člani niso uporabniki Knjižnice Globus, saj za branje potrebujejo pomoč – pomočnika za branje. V Knjižnici Globus zaposlena, odgovorna za to področje, sicer že izvaja pomoč pri branju slepi uporabniki (v sklopu bralnih srečanj), tedensko bere tudi starostnikom v Domu upokojencev Kranj. V Knjižnici Globus bi lahko dodali storitev »osebni knjižničar« za pomoč uporabnikom iz ranljivih skupin in storitev dodali tudi na spletno stran. Z vzpostavitvijo zbirke Berem zlahka sta do sedaj gradivo bolj približali ranljivim skupinam uporabnikov dve slovenski splošni knjižnici v Sloveniji: koroška in velenjska. V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika so uporabniki zelo raznoliki. Tako v koroški kot tudi v velenjski knjižnici so uporabniki z zbirko Berem zlahka oziroma Lažje berem (v Velenju) zadovoljni. V velenjski knjižnici se izposoja gradiva povečuje, uporabniki znajo sami poiskati gradivo, saj jim je z vzpostavitvijo zbirke omogočen lažji dostop do gradiva. Po vzpostavitvi zbirke Berem zlahka bo pomembno tudi, da informacija o vzpostavitvi nove zbirke doseže potencialne uporabnike. Tako kot v obeh intervjuvanih splošnih knjižnicah bo lahko tudi Knjižnica Globus poskrbela za oglaševanje zbirke na družbenih omrežjih, spletni strani in z objavami v lokalnih medijih. Ko bo od vzpostavitve zbirke Berem zlahka v Knjižnici Globus minilo nekaj časa, se lahko izvede evalvacijo na podlagi statistike izposoje ali zadovoljstva uporabnikov iz ranljivih skupin.

Na podlagi opravljene raziskave in pregledane literature je bil oblikovan sledeč načrt vzpostavitve nove zbirke Berem zlahka: oblikovanje delovne skupine, spoznavanje potreb uporabnikov v lokalni skupnosti, seznanitev s postopki vzpostavitve zbirke Berem zlahka v drugih knjižnicah, priprava ocene stroškov, oblikovanje knjižnične zbirke, prostor in dostop do zbirke, dopolnitve spletne strani knjižnice, promocija in dejavnosti, ter nazadnje evalvacija. Načrt vzpostavitve nove zbirke Berem zlahka oziroma rezultate raziskave bo delovna skupina za lahko branje v Knjižnici Globus lahko uporabila za pomoč pri načrtovanju vzpostavitve zbirke Berem zlahka. Načrt omogoča tudi pregled celotnega (dosedanjega in še neizvedenega) dela delovne skupine za lahko branje in bo lahko v prihodnje uporabljen za usmeritev ali pomoč pri načrtovanju oziroma preureditvi drugih zbirk. Prav tako bo lahko v pomoč ostalim splošnim knjižnicam, ki bodo želele oblikovati svojo zbirko Berem zlahka ali podobno zbirko za ranljive skupine uporabnikov. Z raziskavo Mestna knjižnica Kranj tudi promovira vzpostavitev zbirke Berem zlahka po zgledu kompetenčnega centra.

Z razvijanjem in oblikovanjem svojih storitev za ranljive skupine uporabnikov Mestna knjižnica Kranj izpolnjuje četrti cilj, naveden v Agendi 2023 (2015): vsem enakopravno zagotoviti kakovostno izobrazbo, spodbujati vseživljenjsko učenje, prilagoditi izobraževalne ustanove otrokom in invalidom ter jim omogočiti sprejemljivo in spodbudno učno okolje. Glede na pridobljene podatke raziskave lahko ocenimo, da je vzpostavitev nove zbirke Berem zlahka po zgledu Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika dobrodošel projekt in bo knjižnica z vzpostavitvijo nove zbirke gradivo še bolj približala potencialnim uporabnikom, še posebej z zbiranjem gradiva v lahkem branju. Ustvarjanje knjižnične zbirke za ranljive skupine je stalen proces, ki zahteva sodelovanje in predanost. S skrbnim načrtovanjem in izvajanjem te pobude lahko knjižnica igra ključno vlogo pri spodbujanju vključenosti, dostopnosti in opolnomočenja vsakega posameznika.

8 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

Bibliothèque Publique d'Information. (b. d.). *Disability and accessibility*.

<https://www.bpi.fr/en/practical-information/disability-and-accessibility/>

Bratuž Ferk, B. (2023). *Projekcije EUROPOP2023 in demografska slika Slovenije*. UMAR.

https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2023_9_Bratuz_Ferk/Projekcije_EUROPOP2023_in_demografska_slika_Slovenije_.pdf

British Dyslexia Association. (10. 7. 2024). *What is dyslexia?*.

<https://www.bdadyslexia.org.uk/dyslexia/about-dyslexia/what-is-dyslexia>

Day, J. M. (2004). *Guidelines for library services to people who are deaf*. IFLA.

<https://repository.ifla.org/handle/123456789/486>

Državni svet RS, Komisija za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide. (2024). *Mnenje k Posebnemu poročilu Zagovornika načela enakosti »Nedostopnost objektov v javni rabi za ljudi z invalidnostmi«*. https://ds-rs.si/sites/default/files/dogodek/658-30m_mnenje_ksvdi_pos_por_zag_nac_enak_dostopn_objektov_invalidi_epa_1104-ix.pdf

Helsinki Central Library Oodi. (b. d.). *Accessibility*. <https://oodihelsinki.fi/en/accessibility/>
IFLA Guidelines for libraries serving hospital patients and elderly and disabled in long-term care facilities. (2004) IFLA. <https://repository.ifla.org/items/504bf6d7-1450-4e9a-b0e0-d7abc28103d3>

IFLA Guidelines for library services to people experiencing homelessness. (2017). IFLA. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/768>

IFLA Guidelines for library services to persons with dyslexia. (2014). International Federation of Library Associations and Institutions. https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/lisn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf

IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah 2022. (2023). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://anyflip.com/hqule/uytc/>

Irvall, B. in Skat Nielsen, G. (2005). *Access to libraries for persons with disabilities – CHECKLIST*. IFLA. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/238>

Irvall, B. in Skat Nielsen, G. (2015). *IFLA Smernice za dostop do knjižnic za uporabnike z oviranostmi – kontrolni seznam*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/professional-report/89-sl.pdf>

Library services to people with special needs section (LSN). (2018). International Federation of Library Associations and Institutions. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/lisn/publications/lisn-brochure.pdf>

Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem. (b. d. a). *Kompetenčni center*. https://www.knjiznica-ravne.si/kompetencni_center_za_lahko_branje/kompetencni_center/

- Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem. (b. d. b). *Lahko branje*.
https://www.knjiznica-ravne.si/kompetencni_center_za_lahko_branje/lahko-branje-2/
- Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem. (b. d. c). *Seznam literature za lahko branje*. https://www.knjiznica-ravne.si/kompetencni_center_za_lahko_branje/seznam-literature/
- Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem. (b. d. č). *Zbirka Berem zlahka*. https://www.knjiznica-ravne.si/kompetencni_center_za_lahko_branje/berem-zlahka-2/
- Mestna knjižnica Kranj. (b. d. a). *Očem prijazen kotiček*.
<https://www.mkk.si/asset/jBvsoBaPkZa524YfA>
- Mestna knjižnica Kranj. (b. d. b). *Zdravstveni kotiček*.
<https://www.mkk.si/asset/p5m6ZrKGRXXWiWhTA>
- Mestna knjižnica Kranj. (2020). *Izjava o dostopnosti*.
<https://www.mkk.si/asset/ekQmBc9BxTKbtu8zB>
- Mestna knjižnica Kranj. (2024). *Letno poročilo za leto 2023*.
<https://www.mkk.si/asset/QPckCbpEZWpSHBENR>
- Ministrstvo za kohezijo in regionalni razvoj. (b. d.). *Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030*.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilaterala/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf
- Mrdenović, B. (18. 10. 2023). Delovanje kompetenčnega centra za lahko branje v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika. *Knjižničarske novice*. <https://knjiznicarske-novice.si/delovanje-kompetencnega-centra-za-lahko-branje-v-koroski-osrednji-knjiznici-dr-franca-susnika/>
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (b. d.). *Uporabniki s posebnimi potrebami*.
<https://www.nuk.uni-lj.si/posebne-potrebe>
- Nomura, M., Skat Nielsen, G. in Tronbacke, B. (2010). *Guidelines for easy-to-read materials*. IFLA. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/636>
- Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027*. (2022). Združenje splošnih knjižnic.
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2018). Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-dediscina/2ffbd52377/Strokovna-priporocila-in-standardi-za-splosne-knjiznice.pdf>

Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA). (2018). *Uradni list RS*, št. 30/2018, 95/2021 – ZInfV-A, 189/21 – ZDU–1M, 18/2023 – ZDU-100.

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI). (2010). *Uradni list RS*, št. 94/2010, 50/2014, 32/2017.

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.

Zavod RISA. (b. d.). *Knjižnica*. <http://www.risa.si/Domov/Knji%C5%BEnica>

Priloga 1: Anketni vprašalnik

Pozdravljeni.

Sem Barbara Gasser, zaposlena v Mestni knjižnici Kranj, in v okviru bibliotekarskega strokovnega izpita pripravljam pisno nalogo z naslovom: Storitve za ranljive skupine uporabnikov v splošnih knjižnicah: primer zbirke Berem zlahka v Mestni knjižnici Kranj. Namen spletne ankete je dobiti vpogled v potrebe ranljivih skupin uporabnikov, kar nam bo v pomoč pri oblikovanju načrta za vzpostavitev nove zbirke Berem zlahka. Vaše sodelovanje je za raziskavo ključno, saj lahko le z vašimi odgovori dobimo vpogled v potrebe ciljnih uporabnikov zbirke. Prosimo, da si vzamete nekaj minut in s klikom gumba »Naslednja stran« pričnete z izpolnjevanjem ankete.

1. V katero skupino spadajo člani vašega društva/centra?
 - Slepí in slabovidni.
 - Starostniki.
 - Gluhi in naglušni.
 - Tujci.
 - Dislektiki.
 - Osebe s pridobljeno možgansko poškodbo.
 - Drugo: _____
2. Ali v vašem društvu/centru svojim članom zagotavljate prost dostop do knjižničnega gradiva?
 - Da.
 - Ne.
3. Če je odgovor pritrdilen, prosimo, napišite, katero vrsto gradiva imate.
Možnih je več odgovorov
 - Zvočne knjige.
 - Knjige za dislektike.
 - Večji tisk.
 - Lahko branje (lažje berljiva gradiva).
 - Znakovni jezik.
 - Brajica.
 - Drugo: _____
4. Katere vrste gradiva so po vašem mnenju najpomembnejše oziroma najbolj iskane med vašimi člani? *Možnih je več odgovorov*
 - Zvočne knjige.
 - Za disleksijo.
 - Večji tisk.
 - Lahko branje.
 - Znakovni jezik.
 - Brajica.
 - Drugo: _____

5. Ali vaši člani za branje oziroma poslušanje zvočnih knjig potrebujejo posebne bralne pripomočke? Katere?
Možnih je več odgovorov
- Bralna očala.
 - Bralna ravnila.
 - Lupe za branje.
 - Namizno elektronsko knjigo.
 - Slušalke (za poslušanje zvočnih knjig).
 - Ne, ne potrebujejo jih.
 - Drugo: _____
6. Ali so vaši člani uporabniki Mestne knjižnice Kranj oziroma se udeležujejo dejavnosti, ki jih ta knjižnica pripravlja zanje?
- Da.
 - Ne.
7. Če je vaš odgovor na prejšnje vprašanje nikalen, vas prosimo, da označite razlog, zaradi katerega po vašem mnenju vaši člani oziroma uporabniki ne obiskujejo Knjižnice Globus.
Možnih je več odgovorov
- Knjižnica ne zagotavlja zadostnih količin gradiva za obiskovalce v društvu/centru.
 - Knjižnica ne zagotavlja ustreznega gradiva za obiskovalce v društvu/centru.
 - Knjižnica ne zagotavlja ustreznih pripomočkov za branje.
 - Uporabniki imajo dostop do potrebnega gradiva v društvu/centru.
 - Uporabniki ne poznajo posebne zbirke v MKK.
 - Uporabniki za branje potrebujejo pomoč – pomočnika za branje.
 - Prostor v knjižnici ni prilagojen ciljnim uporabnikom.
 - Dostop do zbirke ni dobro označen/ni prilagojen ciljnim uporabnikom.
 - Drugo: _____
8. Ali veste, da v Knjižnici Globus obstoji posebna zbirka, kjer je zbrano gradivo za ranljive skupine uporabnikov?
- Da.
 - Ne.
9. Ali je dostop do Knjižnice Globus in/ali dostop do prostorov te knjižnice primeren za člane vašega društva/centra?
- Da.
 - Ne.
 - Ne vem.
 - Drugo: _____
10. Ali ste vedeli, da je za uporabnike z invalidsko izkaznico oziroma potrdilom o brezposelnosti članarina brezplačna?
- Da.
 - Ne.

11. Ali menite, da mora biti v knjižnicah za ranljive skupine uporabnikov prilagojen prostor za branje?
- Da.
 - Ne.
 - Ne vem.

12. Kaj bi vaše člane privabilo v Knjižnico Globus?

Možnih je več odgovorov

- Zadostna količina gradiva.
- Poseben kotiček za branje (udoben oblazinjen stol, dobra osvetlitev, tišina).
- Dobre oznake gradiva, barvni napisi.
- Posebni pripomočki za branje.
- Promocija zbirke.
- Posebne dejavnosti za obiskovalce.
- Prostovoljec za pomoč pri branju.
- Oznake do zbirke.
- Drugo: _____

13. Ali vaši člani za izposajo knjižničnega gradiva uporabljajo katero drugo ustanovo* Če da – katero in zakaj?
-

14. Kaj priporočate Knjižnici Globus oziroma imate kakšen predlog, kako bi lahko članom omogočili boljše pogoje za uporabo knjižnice?
-

Priloga 2: Vprašanja za intervju

Pozdravljeni,

v okviru bibliotekarskega strokovnega izpita pripravljam pisno nalogo z naslovom *Storitve za ranljive skupine uporabnikov v splošnih knjižnicah: Primer zbirke Berem zlahka v Mestni knjižnici Kranj*. Za pomoč pri oblikovanju načrta za vzpostavitev nove zbirke bi želela izvesti (spletne) intervjuje z vodjami že obstoječih zbirk Berem zlahka oziroma Lažje berem. Osredotočila bi se to, na kakšen način ste se vi lotili priprave zbirke in kakšne so vaše izkušnje in priporočila.

Že vnaprej se vam zahvaljujem za odgovore in sodelovanje.

1. V knjižnici imate postavljeno posebno zbirko za uporabnike iz ranljivih skupin. Na kakšen način ste se lotili priprave vzpostavitve nove zbirke (finance, gradivo, pripomočki, izobraževanja, knjižnično osebje, spletna stran)?
2. Kakšne so vaše dosedanje izkušnje z uporabo zbirke, kdo so najpogostejši uporabniki zbirke in storitev, kako bi ocenili njihove potrebe oziroma želje, zadovoljstvo z zbirko (izposoja bralnih pripomočkov, opreme)?
3. Kako imate za ranljive skupine urejen dostop do zbirke in ostalih prostorov v knjižnici (taktilne oznake, oznake za disleksijo)?
4. Ali je v knjižnici kdo od zaposlenih posebej zadolžen za razvijanje zbirke, kako se izobražuje za delo z uporabniki iz ranljivih skupin?
5. Katere storitve (poleg ponudbe gradiva) še zagotavljate za uporabnike iz ranljivih skupin? Koliko in kako se povezujete z lokalnimi društvi in centri?
6. Na kakšen način promovirate zbirko in katere dejavnosti še načrtujete v prihodnje?
7. Imate kakšna priporočila za knjižnico, ki se bo po zgledu kompetenčnega centra lotila vzpostavitve zbirke Berem zlahka? Če bi lahko, ali bi pri celotni zbirki kaj spremenili? Ali morda še kje vidite možnosti za napredek oziroma razvoj zbirke?